

ΝΕΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

ΥΠΕΡ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ

[ΜΕΤΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΤΟΜ. ΙΑ']

ΦΥΤ

286

698

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1899

ΝΕΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

ΥΠΕΡ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ

[ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΕΚ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΤΟΜ. ΙΑ']

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1899

20098

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΝΕΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Ἄν ἐπανέρχωμαι σήμερον ἐπὶ τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα περὶ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ποιῶ τοῦτο οὐχὶ κυρίως, ἵν' ἀντεῖπω πρὸς τοὺς ἀντιφρονοῦντας, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἵνα ἐπιρρώσω μὲν τὰς πρότερον προσαχθείσας ἀποδείξεις μου, προσαγάγω δὲ καὶ νέας τινάς, ἰσχυροράτας κατὰ τὴν κρίσιν μου, τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτῶν, ἀποδείξεις ἅς πρὸ δύο ἐτῶν τὸ μὲν δὲν ἔκρινα ἀναγκαίας, τὸ δὲ διὰ τὴν τότε ἔτι ἀτέλειαν τῶν περὶ τῆς Θρακικῆς, Φρυγικῆς καὶ Ἰλλυρικῆς γλώσσης γνώσεων ἡμῶν δὲν ἠδυνάμην νὰ προσαγάγω. Δὲν θέλω δ' ὅμως ἀποστῆ καὶ παντὸς ἐλέγχου τῶν ἐναντίων δοξασιῶν, ἅτε φρονῶν ὅτι καλὸν μὲν εἶναι βεβαίως τὸ αἰεὶ προτρέχειν καὶ ἀνακαλύπτειν τὴν ἀλήθειαν, χρήσιμον δὲ καὶ ἀναγκαῖον πολλάκις καὶ τὸ καθαίρειν τὴν ὁδὸν ἀπὸ τῶν τυχὸν ἀναφυσόμενων πλανῶν, ἵνα οἱ κατόπιν ἐρχόμενοι ἀπροσκόπτως βαίνωσιν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν.

Ἐπειδὴ δ' αἱ ἀποδείξεις μου, ὡς εἰκός, θὰ ᾔναι κυρίως γλωσσικαί, ἥτοι εἰλημμέναι ἐκ τῆς γλώσσης ἣν οἱ Μακεδόνες ἐλάλουν τὸ πάλαι, ἐπιβάλλεται μοι, ἵνα πρὸ πάσης γλωσσικῆς ἀποδείξεως ἀποδείξω αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔγκυρον αὐτῆς τῆς βάσεώς μου, τ. ἔ. ὅτι ἡ γλώσσα ἣν οἱ Μακεδόνες ἐλάλουν δύναται νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦν ἀρχαίῳθεν ἐν χρήσει
παρὰ τοῖς Μακεδόσιν, ἰθαγενῆς, καὶ δύναται νὰ μαρτυρήσῃ
περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ αὐτῶν

Χαρακτηριστικὰ ἐκάστου νεωτέρου ἔθνους ὑπολαμβάνομεν πρῶτον μὲν τὸν κοινὸν καὶ ὅμοιον πνευματικὸν θησαυρὸν αὐτοῦ, ἥτοι τὰ κοινὰ φρονήματα, τὰς κοινὰς παραδόσεις, τὰ κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἔπειτα τὸ ὁμόγλωσσον, τὸ ὁμαιμον, τὸ ὁμόθησκον, τὸν ὅμοιον σχηματισμὸν τοῦ κρανίου, τὸ κοινὸν ὄνομα κτλ. Ἀλλὰ τούτων ἕνια δύνανται κάλλιστα νὰ ἐλλείπωσι, λ. χ. τὸ ὁμαιμον, τὸ ὁμόθησκον, ὁ κοινὸς τύπος τοῦ κρανίου, τὸ ὁμόγλωσσον κτλ. Οὕτω π. χ. οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταχειρίζονται τὴν Τουρκικὴν, οὐκ ὀλίγοι δ' Ἕλληνες τῆς Ἡπείρου τὴν Ἀλβανικὴν καὶ πολυάριθμοι Μακεδόνες καὶ Θρᾶκες Ἕλληνες τὴν Βουλγαρικὴν· ἀλλ' αἱ κοιναὶ παραδόσεις, τὰ κοινὰ φρονήματα, ἡ συνείδησις τοῦ κοινοῦ καὶ ἐνδόξου παρελθόντος, τὸ ὁμόθησκον βοῶσιν αὐτοῖς καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ ὅτι εἶναι Ἕλληνες. Καὶ πάλιν τὸ ὁμαιμον, τὸ ὁμόγλωσσον, ἡ ὁμοιότης τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κρανίου δὲν δύνανται νὰ πείσωσι τοὺς Μωαμεθανοὺς τῆς Κρήτης ὅτι εἶναι Ἕλληνες, ἐπεὶδὴ ταῖς ψυχαῖς, ἥτοι τοῖς φρονήμασι, ταῖς παραδόσεσι, τοῖς πόθοις κτλ. ἔχουσι δουλωθῇ ξένοις.

Ἀλλὰ περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων προκειμένου τὰ πράγματα εἶναι κατ' ὀλοκληρίαν διάφορα, κατ' ἀνάγκην ἄρα καὶ ἡ μέθοδος ἡμῶν ἔσται ἄλλη. Τῶν ἐν τοῖς προϊστορικοῖς δηλονότι χρόνοις σχηματισθέντων ἔθνων οὔτε ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς οὔτε ἡ θρησκεία οὔτε ὁ σχηματισμὸς τοῦ κρανίου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν ὡς κριτήριον· ἐπεὶδὴ τῶν μὲν πόθων καὶ φρονημάτων αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχομεν γνῶσιν, ἡ δὲ θρησκεία καὶ ἂν τυχὸν δυνώμεθα νὰ συναγάγωμέν τι ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν κατόπιν πεπραδέντων ἡμῖν περὶ αὐτῆς, δύναται κάλ-

λιστα νὰ ἔχη εἰσχομισθῇ εἰς αὐτὰ ἔξωθεν· καὶ τέλος ὁ σχηματισμός τοῦ κρανίου δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀνεπτυγμένος ἰδιαίτέρως ἐν ἐκάστῳ ἔθνει, ὥστε νὰ ᾔηται δυνατόν πάντοτε εὐκόλως καὶ ἀκριβῶς ἐκ τῆς ὀψεως κρανίου τινὸς νὰ ὀρίζεται ἡ ἐθνολογικὴ σχέσις τοῦ εἰς ὃν ἀνῆκεν ἀνθρώπου, ἐπειδὴ οἱ τύποι τῶν κρανίων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ πολυειδῶς ἀνemieύθησαν καὶ ἐξ ἀρχῆς φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν οὕτω διακεκριμένοι, ὅσον πρὸ ὀλίγου ἔτι ἐπιστεύετο.

Τὸ μόνον ἄρα ὑπολειπόμενον ἡμῖν χαρακτηριστικὸν τῶν ἀρχαιότατων ἐκείνων ἐθνολογικῶν σχέσεων εἶναι ἡ γλῶσσα, ἡ μᾶλλον μόρια, ψιχία τινα αὐτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐλλιπῇ. Διὸ ἂν ὁ σχηματισμός τῶν ἐθνῶν καὶ γλωσσῶν ἐτελείτο κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἐν τοῖς ιστορικοῖς, καὶ δὴ ἂν ἐπεβάλλετο ἡμῖν ἡ ἀναζήτησις καὶ ἀπόδειξις τῶν αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς νῦν χρόνοις ἐθνολογικῶν χαρακτήρων, προφανὲς ὅτι πᾶς λόγος περὶ τῶν σχέσεων ἐκείνων ἐκ τῶν προτέρων θὰ ἐκρίνετο καθαρὰ ἀργολογία.

Ἄλλ' εὐτυχῶς τὰ πράγματα δὲν ἔχουσιν οὕτως, διὸ οὐδὲ τοῦ προβλήματος ἡ λύσις ὅλως ἄπελπις. Ἡ σύστασις δηλονότι τῶν νεωτέρων πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν συνετελέσθη ἐν χρόνοις καί, ὅπως ἡμεῖς ἐκ τῆς ἱστορίας καλῶς ἐπιστάμεθα, ἐπὶ ὄροις παντάπασι διαφοροῖς τῶν ἀρχαιοτάτων, προϊστορικῶν ἐκείνων. Οἱ Ρωμαῖοι δηλονότι ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτους ἀλλογλώσσους λαοὺς καὶ ἔβη τὸ μὲν διὰ τῶν εὐτυχῶν πολέμων, τὸ δὲ διὰ τῆς ὑπερόχου διοικητικῆς αὐτῶν ἰκανότητος, τὸ δὲ διὰ τοῦ στρατοῦ, διὰ τῶν ἀποικιῶν, διὰ τῶν δικαστηρίων, διὰ τῶν γραμματέων κτλ. ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τοῦ πολλῷ ὑπερτέρου πολιτισμοῦ καὶ ὀργανισμοῦ αὐτῶν. Ὁμοίως οἱ Ἄραβες διὰ τῶν ὀπλων καὶ διὰ τῆς θρησκείας κτλ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνας, καθ' ἃ καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ διὰ τοῦ κατακλύσαντος τὰς χώρας ἐκείνας πλήθους αὐτῶν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐκείνους χρόνους οὔτε διοικήσεις οὔτε στρατὸς οὔτε δικαστήρια οὔτε φιλολογία ἢ σχολεῖα οὔτε πολιτισμὸς ὑπέροχος ὑπῆρχεν οὔτε ἡ θρησκεία εἶχεν ἀναπτυχθῇ καὶ διαμορφωθῇ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἐθνικὴ βᾶσις ὅπως τὸ Ἰσλὰμ κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα αἰῶνας τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Ὑπελείπετο ἄρα μόνη ἡ ὁδὸς τῆς κατακτήσεως καὶ τοῦ υπερβάλλοντος

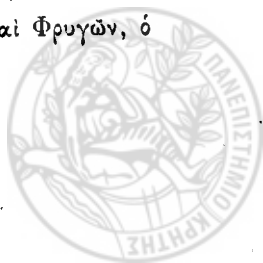

πλήθους εἰς ἀπαρτισμὸν ἔθνους ἐκ στοιχείων ἑτερογενῶν. Ὅπου ἄρα οὔτε κατάκτησις ἐγένετο οὔτε πλῆθος ἐπελθὼν κατέκλυσε χώραν τινά, ἐκεῖ πρόδηλον εἶναι ὅτι οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνηται περὶ συγχωρεύσεως εἰς ἔθνος τι στοιχείων ἑτερογενῶν τὸ πρότερον.

Περὶ Μακεδονίας ἄρα ὄντος τοῦ λόγου, ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι αἰῶνας πολλούς, χιλιάδα ὅλην ἐτῶν πρὸ τοῦ Ὁμήρου, ἤτοι πρὸ παντὸς ἀξίου λόγου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐλαλεῖτο ἐν Μακεδονίᾳ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, τότε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ δύνηται νὰ λεχθῇ περὶ τῶν Μακεδόνων ὅπερ περὶ τῶν Γαλατῶν, τῶν Αἰγυπτίων κλπ. λέγεται, ὅτι δηλ. ἐγκαταλιπόντες τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν πᾶρέλαβον τὴν Ἑλληνικὴν, διότι οὔτε κατάκτησις καὶ διοικήσις τῆς Μακεδονίας οὔτε κατακλυσμὸς αὐτῆς ὑπὸ τῶν πρὸς μεσημβρίαν κατοικούντων Ἑλλήνων ἐγένετό ποτε, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ παρατηρεῖται ὅτι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καθόλου εἰπεῖν φέρονται τὰ ἔθνη, οὐχὶ τάνάπαλιν, οὔτε ὁ πρωτογενὴς πολιτισμὸς τῶν ἀρχαιοτάτων προμυκηναϊκῶν χρόνων ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ τοσοῦτον ἐπ' αὐτούς.

Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀποδειχθῇ ὅτι αἰῶνας πολλούς πρὸ πάσης ἱστορικῆς παραδόσεως ἐλαλεῖτο ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἐν Μακεδονίᾳ; Τοῦτο φαίνεται παντάπασιν ἀνέφικτον, ἀλλ' ὅμως ἀληθῶς δὲν εἶναι οὐδαμῶς ἀδύνατον, ἐπειδὴ καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ διάσημος ἔθνολόγος W. Thomaschek ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ, Die alten Thra-ker A' 2 ἡ ἐξεύρεσις καὶ διάγνωσις τῶν φωνητικῶν νόμων ἐν ταῖς Ἰαπετικαῖς γλώσσαις ἔχει ἐπὶ τοσοῦτον προβῆ, ὥστε ἐκ τινων φθόγων, οἵτινες εὐρίσκονται ἐν τινὶ γλώσσῃ, ἔστω καὶ ἐλλειπέστατα παραδοθείση, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς ἄλλους ἄλλων γλῶσσῶν καὶ οἵτινες πρὶν μὲν ἐνομιζοντο ἀσήμενοι, νῦν δὲ κατέστησαν σφόδρα σημαντικοί, δύναται νὰ συναχθῇ βέβαιον συμπέρασμα περὶ τῆς θέσεως τῆς γλώσσης ταύτης ἐν τῇ κύκλῳ τῶν συγγενῶν γλῶσσῶν. Ὁ γλωσσολόγος εὐρίσκεται κατὰ τὰς ἐρεῦνας ταύτας ἐν ὁμοίᾳ θέσει πρὸς τὸν παλαιοντολόγον, ὅστις καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων ὑπολειμμάτων ἐν γεωλογικῇ τινὶ στρώματι δύναται νὰ καθορίσῃ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ταῦτα γενετικῶς συνδέονται πρὸς τοὺς λοιποὺς ὀργανισμούς. Ἔστω μὴδὲν ἀπείρητον».

Ὅτι δ' ἀληθῶς ταῦτα οὕτως ἔχουσι, δῆλον καὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐκ τῶν ἐλαχίστων λειψάνων τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν, ὁ

κ. P. Kretschmer ἐδίδαξεν ἐν σελ. 220 τοῦ καλλίστου βιβλίου αὐτοῦ, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, ὅτι «Ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ θεωρηθῇ αὐθύπαρκτος καὶ αὐτοτελὴς γλῶσσα, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Γερμανικὴ. Αὕτη διέσωσεν ἡμῖν ἀρχαίας Ἰαπετικές ιδιότητας καὶ γλωσσικὸν θησαυρόν, ἅτινα μάτην ζητοῦμεν ἐν ταῖς ἀδελφαῖς γλώσσαις . . . ».

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Kretschmer αὐτόθι 241 ὅτι «Ὁ ἄπειρος τῶν φωνητικῶν ζητημάτων καὶ ἐρευνῶν δὲν καταπίθεται εὐκόλως διὰ φωνητικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἀποδείξεων, εἰ καὶ κατ' ἀλήθειαν αὗται εἶναι αἱ πασῶν ἰσχυρόταται, ἅτε ὅλως ἀνεξάρτητοι αὐθαιρέτων ὑποκειμενικῶν ἐκδοχῶν». Ἀλλὰ τοῦτο, φρονῶ, δὲν εἶναι ἐλάττωμα τῶν γλωσσικῶν ἀποδείξεων, ὅπως δὲν εἶναι ἐλάττωμα τῶν ἀστρονομικῶν ὅτι χρήζουσι μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν, ἀπροσίτων τοῖς ἀμυήτοις. Λοιπὸν ἔλθωμεν ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις.

Πάντες σήμερον ὁμολογοῦσιν ὅτι κατὰ τὸν ἑνατον ἢ καὶ δέκατον αἰῶνα, ἐπὶ Ὀμήρου, αἱ Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι εἶχον τελείως ἀναπτυχθῇ καὶ διαμορφωθῇ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα πολὺ πρὸ τοῦ Ὀμήρου εἶχε διασχισθῇ εἰς διαλέκτους καθ' ἃ καὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλάς, καὶ ὅτι οἱ διασχισθέντες οὗτοι κλάδοι, μακρότατον χρόνον, αἰῶνας πάντως πολλοὺς μετὰ τῶν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμόν, εἶχον ζῆσαι πρὸ πάσης ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐξειλίχθησαν καὶ κατέστησαν οὗτοι διάφοροι ἀλλήλων. Πόσον ἀκριβῶς χρόνον ἀπῆτησεν ἡ ἐξέλιξις αὕτη, δὲν δυνάμεθα, οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν, νὰ ὀρίσωμεν. Ἀλλ' ἂν μὴ παντάπασιν ἀπατῶμαι, φρονῶ ὅτι πολὺ μᾶλλον κινδυνεύει νὰ σφαλῇ ὁ μικρὸν ἢ ὁ μακρὸν αὐτὸν παραδεχόμενος, καθ' ὅσον πρῶτον παρατηρεῖται ὅτι καθολικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τοῦ πρώτου χωρισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν μέχρι σήμερον ὑπῆρξε τὸ συντηρητικόν, τὸ βραδέως μεταβάλλεσθαι, ὥστε καὶ τῆς παλαιότητας κοινῆς Ἰαπετικῆς πλείστα καὶ ταῦτα πιστότατα διετήρησε στοιχεῖα ἐν τε ταῖς φθόγγοις καὶ τῇ κλίσει κλπ., καὶ μέχρι σήμερον πλείονα ἢ ἄλλη τις διχσφύζει ἀρχαιοπινέστατα ἐν τῇ κλίσει. Δῆλον ἄρα ὅτι τὰ διαλεκτικὰ ταῦτα χαρακτηριστικὰ κατ' ἀνάγκη-

κην ἀμείλικτον ἀπήτησαν μακροτάτους χρόνους ἔν' ἀναπτυχθῶσιν ὅποια ἡμῖν ἐμφανίζονται ἐν τοῖς πρώτοις γλωσσικοῖς μνημείοις. Ἐπειτα τὸ ζήτημα τῆς διασπάσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους συνδέεται, ἂν μὴ σφάλλωμαι, στενότερα μετὰ τῆς καταλήψεως τῆς πολυσχιδοῦς χερσονήσου ἡμῶν ὑπὸ τῶν προγόνων τῶν Ἑλλήνων· διότι ταχέως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὑπὸ τῆς φύσεως πολυχῶς τετμημένης χώρας ἡμῶν ἐπῆλθε βεβαίως ὁ χωρισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλὰς καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν εἰς διαλέκτους. Ἐννοεῖται δ' ὅτι καὶ ὁ χρόνος τῆς καταλήψεως ταύτης εἶναι ἄγνωστος ἡμῖν· ἀλλ' ὅταν τις ἐνθυμηθῇ, ὅτι ἡ μετάβασις τῶν Φρυγῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἀνάγεται ὑπὸ πολλῶν εἰς τὴν τρίτην π. Χ. χιλιετηρίδα (πρβλ. Kretschmer, *Einleitung* 174 κέξ., καὶ U. Köhler, *Sitzungsber. der Berl. Akad.* 1897 σελ. 271), οὗτοι δὲ πιθανώτατα τούτου ἕνεκα ἐτράπησαν πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἐπειδὴ ἡ πρὸς μεσημβρίαν χώρα κατῴκειτο ἤδη τότε καὶ ὑπερησπίζετο ὑπὸ τῶν καταλαβόντων αὐτὴν πρότερον πολεμικωτέρων Ἑλλήνων, τότε πείθεται ὅτι πολὺ πρότερον ἢ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἐλαλεῖτο ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ εἶχεν ἀρχίσει νὰ διασπᾶται εἰς διαλέκτους.

Ἀλλὰ πρὸ τῆς διασπάσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλὰς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους ἤτοι πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαλεκτικῶν τούτων χαρακτῆρων εἶναι πρόδηλον ὅτι θ' ἀνεπτύχθησαν ἄλλοι τινὲς χαρακτῆρες τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, λέγω τοὺς κοινούς πάσῃ τῇ γλώσσῃ. Διότι κατὰ λογικοὺς καὶ ἐμπειρικοὺς νόμους ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πρὸ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας μέχρι τῆς Κύπρου καὶ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Σικελίας μέχρι τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ῥωσσίας συνῶκουν πού ἐν μικροτέρῳ χώρῳ, εὐαριθμότεροι πάντως ὄντες, καὶ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐγένοντο ἀλλοιώσεις τινὲς τῆς ἡνωμένης ἔτι γλώσσης καὶ αὗται κληροδοτηθεῖσαι ταῖς διαλέκτοις εἶναι κοιναὶ ταύταις· πάσαις καὶ δὴ χαρακτῆρες τῆς συμπάσης Ἑλληνικῆς. Τὴν γένεσιν ἄρα τῶν κοινῶν χαρακτῆρων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀνάγομεν ἀναγκαιῶς εἰς παλαιότερους χρόνους ἢ τὴν γένεσιν καὶ ἀναπτύξιν τῶν διαλεκτικῶν. Τούτων δὲ νῦν τῶν προδιαλεκτικῶν, ἤτοι τῶν πρὸ τῆς διασπάσεως τῆς γλώσσης εἰς δια-

λέκτους ἀναπτυχθέντων χαρακτήρων μετέχει, ὅπως εὐκόλως δύναται ν' ἀποδειχθῇ, καὶ ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος.

Καὶ θὰ ἡδύνατο μὲν τις ἰσχυρογνωμονέστερος ἴσως ὦν νὰ μοι ὁμολογήσῃ τοῦτο, ἀλλ' ἅμα καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν μετοχὴν ταύτην λέγων ὅτι τοῦτο γίνεται, ἐπειδὴ βραδύτερον διεδόθη εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μετὰ τῶν χαρακτήρων αὐτῆςτούτων· ἀλλ' ἡ ἀντίρρηση αὕτη πίπτει εὐθὺς ὡς ἀποδειχθῇ ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα παρατηροῦνται ἐν λέξεσιν οὐκ ἐπεισάκτοις, ἀλλὰ γνησίαις Μακεδονικαῖς καὶ μόνον Μακεδονικαῖς, ἀγνώστοις δ' ὅλως ἐν ταῖς ἄλλαις διαλέκτοις. Αἱ ἰδιάζουσαι ἄρα τοῖς Μακεδόσι λέξεις αὗται δεικνύουσαι παθήματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης αἰῶνας πολλοὺς πρὸ τοῦ Ὀμήρου γενόμενα καὶ τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν χαρακτηρίζοντα, μαρτυροῦσι μεγαλοφῶνως, ὅτι καὶ τότε οἱ Μακεδόνες ἐλάλουν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ὅτι καὶ τότε συνέβαινον καὶ ἐν αὐτῇ τὰ ἐν πάσῃ τῇ Ἑλληνικῇ χαρακτηριστικὰ παθήματα καὶ αἱ ἀλλοιώσεις, καὶ δὴ καὶ ὅτι ἦν ἡ αὐτὴ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων μέχρις Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ τίνα τὰ κοινὰ καὶ ἀρχαιοπινέστατα παθήματα καὶ τεκμήρια ταῦτα;

Εἶναι πασίγνωστον τὸ ἐν τῇ γραμματικῇ διδασκόμενον πάθημα τῆς ἀνομοιώσεως, καθ' ὃ ἐκ δύο δασέων ἐν δυοῖ συλλαβαῖς τῆς αὐτῆς λέξεως τὸ πρὶν ἐκφωνουμένων ἐτρέπη τὸ πρῶτον ἔπειτα εἰς τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ φιλόν· π. χ. τρέφω, τροφή, τρίχα, ταχύς, τρέχω, πέφυκα, κίχρημι, τίθημι, παχύς, πῆχυς, ἔχω, ἴσχω, ἀδελφός, ἄλοχος, κτλ. Καὶ τὸ πάθημα τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ Ὀμήρου εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένον, ἀλλ' εὐρίσκεται καὶ ἐν πάσαις ἀνεξαίρετως ταῖς διαλέκτοις καὶ δὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνεφάνη καὶ ἐτελέσθη ἐν τῇ προδιαλεκτικῇ περιόδῳ ἥτοι ἐν τῇ ἀδιασπάστῳ ἔτι, τῇ πανελληνίῳ ὡς εἰπεῖν γλῶσση.

Τὸ πάθος δὲ τοῦτο ἔπαθον καὶ λέξεις γνήσαι Μακεδονικαί, ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ διαλέκτῳ ἀπαντῶσαι, ἥτοι ἡ λέξις κεβλὰ ἀντὶ παλαιότερου *χεβλα, πέχαρι = ἔλαφος ἀντὶ *φεχαρι, καὶ ἡ λέξις κάλιθος ἀντὶ *χάλιθος, ἥτις παρὰ μόνοις τοῖς Μακεδόσι λήγουσα εἰς -ιθος, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις εἰς -ιος ἢ -ιδος, μόνον παρ' αὐτοῖς ἡδύνατο νὰ πάθῃ ἀνομοίωσιν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἔτι παλαιότερους χρόνους δυνάμεθα ν' ἀνέλθωμεν. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι τάρχαϊα Ἰαπετικὰ δασέα bh dh gh ἐν πά-

σαις ταῖς πρὸς βορρᾶν τῆς Μακεδονίας λαλουμέναις γλώσσαις, ἤτοι τῇ Ἰλλυρικῇ, τῇ Θρακικῇ, τῇ Φρυγικῇ, τῇ Λιθουανικῇ, τῇ Γερμανικῇ, τῇ Κελτικῇ, τῇ Σλαυικῇ ἀποβαλόντα τὸ δασὺ πνεῦμα ἐτράπησαν εἰς μέσα b d g, ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι ἐτράπησαν ἀπὸ ἡχηρῶν bh dh gh εἰς ἄηχα, ἀλλὰ πάντοτε δασέα ph th kh. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύται ἀναντιλέκτως διὰ τοῦ μνημονευθέντος πάθους τῆς ἀνομοιώσεως ὅτι ἔπαθον καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ὅτι δηλ. καὶ αὐτόθι τὰ ἡχηρὰ bh dh gh ἐγένοντο ph th kh.

Καθ' ὃν δηλ. τρόπον ἐν τῇ συνήθει Ἑλληνικῇ τὸ bhebhūna ἐγένετο πρῶτον πHeπHyka, τὸ dhidhēmi πρῶτον tHιtHημι, ἔπειτα κατ' ἀνομοίωσιν πεπHyka, τιtHημι ἤτοι πέφυκα, τίθημι, μετὰ ψιλοῦ οὐχὶ μέσου ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ (ἐνῶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Ἰνδῶν ἡ ἀνομοιώσις γενομένη ἐπὶ τῶν ἡχηρῶν δασέων bh dh gh ἔδωκε b d g, πρὸβλ. bahu=παχύς, bōdhatē=πεύθεται, babhūna=πέφυκα, dadhāmi=τίθημι, bidhē'da, jagā'ma κτλ.), οὕτω καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἐκ τοῦ ghebbhalā ἐγένετο πρῶτον κHeπHαλά, ἔπειτα ἀνομοιώσει κεπHαλά - κεφαλά καὶ κατόπιν κεβαλά. Ὁμοίως ἐκ τοῦ *ghalidhos - *khalithos - *χάλιθος - κάλιθος, bheghari - phekhari - *φεχαρι - πέχαρι κλπ. Ἄν μὴ ἐτρέπετο τὸ ἡχηρὸν δασὺ πρότερον εἰς ἄηχον δασύ, θὰ εἶχομεν Μακεδονικὸν γεβαλά, γάλιθος, βέχαρι, ὅπως ἔχομεν Ἰνδ. bahu οὐχὶ pahus παρὰ τὸ παχύς, bōdhatē οὐχὶ pōdhatē παρὰ τὸ πεύθεται, καὶ dadhāu οὐχὶ tadhāu ὅπως τέθηκε, κλπ. Ἡ ὑπαρξὶς ἄρα τοῦ κ, π, οὐχὶ τοῦ γ, θ, ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τοῦ κατ' ἀνομοίωσιν προελθόντος κεβαλά, κεβλά, κάλιθος, πέχαρι πείθει καὶ αὐτὸν τὸν Ὡμαῶν ὅτι πρότερον συνέβη καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἡ τροπὴ τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα, τοῦ bh dh gh εἰς ph th kh ἢ φ θ χ, καὶ ἔπειτα ἡ κατ' ἀνομοίωσιν τροπὴ τούτων, ὅσάκις ἐν τῇ λέξει ἦν καὶ δεύτερον δασύ, εἰς τὰ ἀντίστοιχα αὐτῶν ψιλὰ κ π τ, καὶ πάλιν βραδύτερον τὰ ὑπολειφθέντα δασέα φ θ εἰς τὰ μέσα β δ. Διὰ ταῦτα δὲ τὰ Μακεδονικὰ μέσα β δ οὐδαμῶς δύνανται, ὅπως πάντοτε μέχοι τοῦδε ἐγίνετο, νὰ ὑπολαμβάνωνται ὅμοια ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν γένεσιν (ὡς πρὸς τὴν προφορὰν οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ πειστικόν) τοῖς μέσοις b d τῶν ἄλλων γλωσσῶν (1). Τὰ πάθη ἄρα τῆς

(1) Πολλοὶ δουλεύοντες τῇ ὑποθέσει ὅτι τὰ μέσα ἐν Μακεδονίᾳ ἀντεστοίχουν πρὸς τὰ τῆς Ἑλληνικῆς δασέα καὶ ἐπιστάμενοι ὅτι τὸ κεφαλά-κεβαλά-κεβλά, καθ' ὃ

τροπῆς τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα δασέα, bh dh gh εἰς ph th kh φ, θ, χ, καὶ τὸ τῆς ἀνομοιώσεως τὰ προσδιάζοντα τῇ Ἑλληνικῇ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς βορειότερον λαλουμένας ἀδελφὰς γλώσσας παρατηροῦνται καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. (Ἴδε τὸν ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι πίνακα).

Τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν τοῦ κεβαλά, κάλιθος κττ. καὶ τὴν διαφορὰν τῆς Μακεδονικῆς ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν κατανοεῖ τις μάλιστα πάντων, ὅταν παραβάλῃ τὰ κατ' ἀνομοίωσιν γενόμενα ταῦτα κεβλά, κάλιθος, πέχαρι πρὸς τὰ συμβάντα ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν. Ἐν ταῖς γλώσσαις δηλ. ταύταις ἐκ τῆς ρίζης dheigh dhigh (τῆς παρ' ἡμῖν τραπέσις πρῶτον εἰς theikh καὶ ἔπειτα εἰς τεικH-τεῖχος), ἐγένετο δι' ἀποβολῆς τοῦ δασέος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἀφώνων dig-diz, ὅθεν δίζος = τεῖχος· καὶ ἐκ τῆς ρίζης bhendh (ὅθεν παρ' ἡμῖν phenth-πενθ-πενθ-ερός, πείσματα (νηῶν) ἀντὶ πένθ-ματα) ἐγένετο ἀποβολῇ τοῦ δασέος bend-, ὅθεν ὅπως παρὰ τοῖς Λιθ. bendras, παρὰ τοῖς Γερμ. binden, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Φρυξὶ βανδάκης-μανδάκης (πρβλ. Kretschmer ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 229, 236).

Καὶ νῦν, ἐλπίζω, θελεῖ νοηθῇ καὶ μάλιστα ἐπανορθωθῇ ἡ γνώμη τοῦ Kretschmer ἐν Einl. 229 εἰπόντος ὅτι «ὥς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν συμφώνων ἡ Φρυγικὴ καὶ Θρακικὴ γλώσσα ἀντίκειται ἐν πολλοῖς (ἀλλ' οὐχὶ ἐν πᾶσι) τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τάσσεται μετὰ τῶν Ἀρίων καὶ Σλαυικῶν γλωσσῶν». Καὶ 262 «ὅπως ἐν τῇ Θρακικῇ, Φρυγικῇ, Μακεδονικῇ καὶ ταῖς βορειοτέrais ἀδελφαῖς γλώσσαις οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ τὰ ἡχηρὰ δασέα bh, dh, gh ἀντικαθίστανται διὰ τῶν

τὸ Γοθ. gibla, ἀρχ. Γερμ. gebal ἐμφαίνει, προήλθεν ἐκ τοῦ *ghebhala, διατείνονται ὅτι οὐχὶ κεβαλά, κεβλά, Κεβαλῆνος, Κέβαλος, κττ. ἦν ὁ Μακεδονικὸς τύπος, ἀλλ' ὁ ὑπὸ Ἑσυχίου ἄνευ ἐθνικοῦ μνημονευόμενος γαβαλά. Ἀλλὰ πρῶτον εἶναι ἀναμφιβόλως μεγίστη αὐθαιρεσία ἡ ἀπόδοσις τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ οὐχὶ τοῦ τύπου κεβαλά, κεβλά, ὅστις πολλαχῶς ἀνομολογεῖται Μακεδονικὸς, ἀλλὰ τοῦ γαβαλά ἄνευ μαρτυρίας τινὸς οἰασθήποτε. Ὁ δὲ δισχυρισμὸς ὅτι οἱ καταγράφαντες τὸ κεβαλά, κεβλά, Κέβαλος κττ. ἐξηλλήνισαν τὴν ἄρχουσαν συλλαβὴν, φαίνεται παντελῶς ἀστήρικτος· ἢ διατί δὲν προέβησαν ἐπίσης εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν καὶ τῆς δευτέρας συλλαβῆς; Ἐν τέλει παρατηρῶ ὅτι, καθ' ἃ ὁ Fick εἰκασεν ἐν ταῖς Συμβολαῖς τοῦ Bezenberger Τόμ. ΚΔ' σελ. 298, ἡ λέξις γαβαλά εἶναι ἐτυμολογικῶς παντάπασι διάφορος τῆς κεβαλά-κεβλά, ἐπειδὴ ἡ μὲν γαβαλά ἀναλυομένη εἰς γλαβα-λα ἤτοι γαλFa-λα συνάπτεται πρὸς τὸ Λιθ. galva καὶ Σλαυ. glava, ἡ δὲ κεβαλά ἀναγομένη εἰς ἀρχαιότατον ghebhala συνδέεται τῷ gibla, gebal κλπ.

Ἰ α π ε τ ι κ ᾶ

bh dh gh

Ἰνδικά

bh dh gh ᾦ ῃ b d g*

Ἑλληνικά

ph, th, kh

φ θ χ ᾗ ῥ π, τ, κ*

β δ τῶν Μακεδόνων

Κελτικά, Γερμανικά, Λαθουανικά, Σλαβικά, Ἰλλυρικά, Θρακικά, Φρυγικά

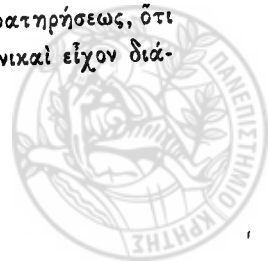
b, d, g

μέσων b, d, g». Διότι κατ' ἀλήθειαν ἐν πᾶσι καὶ οὐχὶ μόνον ἐν πολλοῖς ἀντίκειται ἡ Θρακικὴ καὶ Φρυγικὴ τῇ Ἑλληνικῇ (πρὸ βλ. λ. χ. πρὸ πάντων ἰος Φρυγ.=ὄς, ἥτοι τὸ j ἐκεῖ ἔμεινε, παρ' ἡμῖν ἐτράπη εἰς δασύ, ᾤδδακετ=ἔδωκε, ᾤββερετ=ἔφερε κλπ.), καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ ἀντικαθίστανται τὰ ἡχηρὰ δασέα διὰ τῶν μέσων ὁμοίως τῇ Ἰλλυρικῇ, Θρακικῇ καὶ Φρυγικῇ.

Ἡ ἀνομοίωσις ἄρα ἐν τῷ κεβλά, κάλιθος, πέχαρι καὶ ἡ ἀρχαιότερα ἐτι τροπὴ τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα, παθήματα γενόμενα καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Μακεδόνων καὶ ταῦτα πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ Ὀμήρου, βοῶσιν ὅτι ἐκτοτε ἐλαλεῖτο ἡ γλῶσσα αὕτη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ ἐκτοτε ἐπασχεν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν φωνητικὰς καὶ ἄλλας ἀλλοιώσεις, οἷας περὶπου καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσιν.

Πρὸς ταύτην τὴν ἐκ τῶν φωνητικῶν νόμων συναγομένην ἀναντιλεκτον ἀπόδειξιν τοῦ ἰθαγενεοῦς ἀρχαιοῦθεν βίου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν Μακεδονίᾳ συμφωνεῖ πληρέστατα τοῦτο μὲν ἑτέρα τις γλωσσικὴ ἀπόδειξις αὐτοῦ τούτου τοῦ οὐκ ἐπεισάκτου αὐτῆς, συναγομένη ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι λέξεις τινὲς Ἑλληνικαὶ εἶχον διά-

* Κατ' ἀνομοίωσιν

φορον σημασίαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ διάφορον ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ὅπερ φαίνεται ἀποβάλλον πάντα δανεισμὸν αὐτῶν (πρὸ βλ. Ἀθηνᾶς Τόμ. Η' σελ. 20), τοῦτο δὲ ἡ ἱστορικὴ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος λέγοντος ὅτι πρὸ αὐτοῦ «ἐνιοὶ καὶ σύμπασαν τὴν μέχρι Κορκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν, ὅτι καὶ κούρᾳ καὶ **διαλέκτῳ** καὶ χλαμύδι καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις χρῶνται παραπλησίως» Ζ' 326. Διότι ἂν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰσῆγετο εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀλλόγλωσσον τὸ πρὶν οὖσαν, ἐκ τῶν παρὰ τὴν θάλασσαν ἐποίκων Ἑλλήνων, αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ὁμοία καὶ παραπλησία πρὸς τὴν Ἑπειρωτικὴν, ὅπως ἐνιοὶ πρὸ τοῦ Στράβωνος εὕρισκον, ἀλλὰ θὰ ἦτο κατ' ἀνάγκην ἀπαραίτητον Ἰωνικὴ, ἐπεὶδὴ Ἴωνες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατώκησαν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις(1). Δὲν ἔλαβον ἄρα οἱ Μακεδόνες τὴν Ἑλληνικὴν αὐτῶν διάλεκτον παρὰ τῶν γειτόνων Ἰόνων ἀποίκων. Ἀλλ' οὐδὲ βεβαίως παρὰ τῶν ὁμοίως σφόδρα ὑπολειφθέντων ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ πολιτισμοῦ Ἑπειρωτῶν ἠδύνατο νὰ λάβωσιν αὐτήν, καὶ πᾶσα ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἦν ἐξ ἀρχῆς ὁποία καὶ ἔπειτα ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις, ἦτοι Ἑλληνικὴ διάλεκτος ἰδίου σχοῦσα βίον καὶ ἀνάπτυξιν.

Πρόσθετε ταῖς ἀποδείξεις ταύταις καὶ τοῦτο ὅτι οἱ παραδεχόμενοι τὸν μετέπειτα ἐξελληνισμόν τῶν Μακεδόνων, ἀλλόγλωσσον καὶ βαρβάρων τὸ πρὶν ὄντων, ὁμολογοῦσιν ἅμα τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδιδόμενον ἀγροῖκον καὶ ἄξεστον αὐτῶν, οὕτω δὲ περιπίπτουσιν εἰς μεγάλην παραδοξολογίαν ὑπολαμβάνοντες ὅτι οἱ Μακεδόνες ἠδύνατο νὰ παραλάβωσι τὸ δυσκολώτατον, τὴν γλῶσσαν, καὶ οὐχὶ τὸ σχετικῶς εὐκολώτερον, τοὺς τρόπους καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὅμως πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπου δὲν συνέβη κατὰ κτησις, τοὺς τρόπους μᾶλλον ἢ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν τῶν πεπολιτισμένων μιμοῦνται οἱ λαοί. Οὐδὲ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν ἀνεπίδεκτοι πολιτισμοῦ, διότι ἡ κατόπιν ἱστορία αὐτῶν βοᾷ τούναντίον. Περὶ μεταδόσεως ἄρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐκ τῆς μεσημβρινωτέρας Ἑλλάδος ἢ ὁποθενδήποτε ἄλλοθεν οὐδεὶς δύναται νὰ γίνηται λόγος.

Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην, ὅτι δηλ. ἐξ ἀρχῆς ἦν ἰθαγενὴς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτι μάλιστα ἀπὸ τῶν πρώτων καταληφθεισῶν βορείων χωρῶν τούτων εἰσῆλθον κατὰ μικρὸν οἱ Ἕλληνες

(1) Ἄλλας τινὰς ἀποδείξεις τῆς ὁμοιότητος τῆς Μακεδονικῆς πρὸς τὴν Ἑπειρωτικὴν ἰδὲ ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Η' σελ. 48 κέξ.

εἰς τὴν χερσόνησον ἡμῶν, διδάσκει ἄλλοθεν ὁρμώμενος καὶ ὁ γνωστός τοῖς Ἑλλήσιν Ulrich Köhler, ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Βερολίνου τοῦ 1897 σελ. 270 λέγων: «Ἡ ἀρχὴ τῆς μεταναστάσεως τῶν ἐθνῶν, ἣτις ἐπήνεγκε νέαν περίοδον πολιτισμοῦ ἐν ταῖς περὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος χώραις, κεῖται ἐν τῷ σκότει. Κατὰ τὴν συνήθη παράδοσιν ἡ μετανάστασις αὕτη ὠρμήθη ἐκ τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἡ δὲ νεωτέρα ἱστοριογραφία ἀκολουθεῖ κατ' οὐσίαν τῇ παραδόσει ταύτῃ, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ Niebuhr ἐξήρθη τὸ οὐχὶ ἱστορικὸν αὐτῆς, καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν πλείστων ἀνομολογεῖται. Κατὰ τὴν νεωτάτην δὲ διατύπωσιν ὁρεῖνὰ φύλα ἐκ τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος ἐξορμήσαντα εἰσῆλθασαν εἰς τὰς πρὸς ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν χώρας τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου. Ἄλλ' ὅμως ὠρισμένα τινὰ γεγονότα δεικνύουσιν ἄλλην πορείαν. Πρὸ μακροῦ ἤδη χρόνου παρτηρήθη (1), ὅτι ἐν τῷ αὐλῶνι τῷ παρὰ τὸν μέσον τοῦ Ἀξιοῦ ποῦν κειμένῳ, καὶ κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους τοῖς Παίοσιν ἀνήκοντι, ἀπαντῶσι πόλεις φέρουσαι ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ὀνόματα, οἷον Ἀταλάντη, Εἰδομένην, Γορτυνία (παρὰ Θουκυδίδῃ Β' 100, Γορτύνιον δὲ παρὰ τῷ Στράβωνι 329 Ἀποσπ. 4), Εὐρώπος. Τούτοις δὲ τοῖς παρὰ τὸν Ἀξιοῦ ὀνόμασι πόλεων προστίθενται μεσημβρινώτερον καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας αἱ Ἰχναὶ τῆς Βοττιαίας καὶ περαιτέρω ἐν Πιερίᾳ παρὰ τὰ Θεσσαλικά ὄρια τὸ Δίον, ἐπιφανὲς ἐστὶ τῆς τοῦ Διὸς λατρείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς ἡγεμονίας. Ἐάν τις ἄνευ προκαταλήψεως ἐξετάξῃ τὰ πράγματα, κατ' ἀνάγκην θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ χώραι αὗται μεταξὺ τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τῆς Θεσσαλίας ἦσαν ποτε Ἑλληνικαί, τ. ἐ. κατακοῦντο ὑπὸ φύλων συγγενεστάτων πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς πρὸς μεσημβρίαν χώρας, ὅτι δὲ ἐν νεωτέρᾳ τινὶ περιόδῳ κατεκλύσθησαν ὑπὸ Θρακικῶν φύλων βορειόθεν εἰσελαυνόντων (2), οἱ δὲ Ἕλληνες Μακεδόνες, ὧν οἱ ἀπόγονοι βραδύτερον ἐγένοντο πάλιν κύριοι τῶν χωρῶν τούτων, ἔμειναν ἐν ταῖς ὁρειναῖς αὐτῶν θέσεσιν ἐν τοῖς ἐνδοτέρῳ τῆς Μακεδονίας ἀπαθεῖς ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν τούτων.

Μυθικώτεραί τινες παραδόσεις ἐπιτρέπουσι νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οἱ

(1) K. Otf. Müller, Ueber die Makedoner, σελ. 22 κίε. καὶ Droysen, Paenien und Dardanien, Klein. Schriften A' 54.

(2) Πρβλ. ὅσα περὶ τούτων διέλαβον ἐν Ἀθηνᾶς Τομ. Η' σελ. 32.

Βοττιαῖοι δὲν ἦσαν ἀληθῶς γνήσιον Θρακικὸν φύλον, ἀλλ' ὅτι πλείονα Ἑλληνικὰ στοιχεῖα περιεῖχον » (1).

Ἀποδειχθέντος δ' οὕτω τοῦ ἰθαγενοῦς, τοῦ ἰδιαίτερου βίου καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου διὰ τῆς ἀνομοιώσεως καὶ τῆς τροπῆς τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα ἐν τῷ πέχαρι, κεδλά, κάλιθος, διὰ τῶν ἰδιαιτέρων σημασιῶν, διὰ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑπειρωτικὴν καὶ διαφορᾶς ἀπὸ τῆς Ἰωνικῆς καὶ Ἀττικῆς, δι' ὧν λέγει ὁ κ. Köhler κττ. δυνάμεθα ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενοι νὰ λέγωμεν θαρρύντως οὐ μόνον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο ἐν Μακεδονίᾳ χίλια ἢ καὶ χιλιάδας ὅλας ἐτῶν πρὸ πάσης ἱστορικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ σπουδαιότερον, ὅτι ἡ διάλεκτος ἦν ἐλάλουν οἱ Μακεδόνες, ἰθαγενῆς ἐξ ἀρχῆς ἀποδειχθεῖσα, δύναται ἀληθῶς νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Γλωσσικαὶ ἀποδείξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος
τῆς διαλέκτου τῶν Μακεδόνων.

Διὰ τῆς ἀνομοιώσεως καὶ τῆς πρὸ τοῦ πάθους τούτου τροπῆς τῶν ἡχηρῶν δασέων εἰς ἄηχα καὶ διὰ τινων ἄλλων ἀπεδείχθη ἡ ἰθαγένεια τῆς Μακεδονικῆς γλώσσης· νῦν δὲ λέγομεν ὅτι αὐτὰ ταῦτα τὰ πάθη καὶ τινὰ ἔτι, περὶ ὧν εὐθὺς ἔσται ἡμῖν ὁ λόγος, ἀποδεικνύουσι περιφανῶς τὸν γνήσιον Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, δι' οὗ ἀντιδιστέλλετο μὲν σαφῶς καὶ εὐκρινῶς πασῶν τῶν πρὸς βορρᾶν ἀδελφῶν γλωσσῶν, τῆς Ἰλλυρικῆς, Θρακικῆς, Φρυγικῆς, τῶν Σλαυικῶν κλπ., ὑπήγετο δ' ὡς διάλεκτος ὑπὸ τὴν ὅλην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Κατορθοῦ-

(1) Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰχνῶν φαίνεται διασωθεῖς κατ' οὐσίαν Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μέχρι τῆς Μακεδονικῆς κατακτήσεως. Οἱ Ἰχναῖοι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἤδη πολὺ πρότερον ἡ χώρα μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Ὀλύμπου εἶχε κατακτηθῇ, καὶ δὴ ἦν ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν, ἐκοπτον νομίσματα. Τοῦτο εἶναι νοητόν, μόνον ἂν ἡ πόλις Ἰχναὶ θεωρηθῇ Ἑλληνεῖς πόλις..... Οἱ Βοττιαῖοι τῆς Χαλκιδικῆς ἔχων κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐν μικραῖς καθ' Ἑλληνικὸν τρόπον ὀργανωμέναις κοινότησιν, αἵτινες κατὰ καιροὺς συνεδέοντο εἰς πολιτικὴν ἐνότητα. Πρὸλ. Δελτ. Ἀρχαιολ. 1890 σημ. 38.»

ται δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ δι' ὧν ἔχομεν σήμερον μέσων, ἐπιστάμεθα κάλλιστα καὶ δυνάμεθα ἀκριβέστατα νὰ χαράξωμεν τὰ ὅρια τὰ χωρίζοντα τὴν Ἑλληνικὴν ἐν ἣ συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ Μακεδονική, ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν, Φρυγῶν κλπ. πρὸς βορρᾶν ἔθνων. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Tomaschek δηλονότι, A. Fick, G. Meyer. P. Kretschmer, S. Bugge καὶ ἄλλων γενομένην περισυλλογὴν τοῦ διεσπαρμένου ὕλικου καὶ ἐξέτασιν καὶ ἐξακριβώσιν τῶν φωνητικῶν νόμων τῆς Θρακικῆς, Φρυγικῆς καὶ Ἰλλυρικῆς γλώσσης ἀπεδείχθη ἡλίου φαινότερον ὅτι οἱ φθoγγικοὶ νόμοι τῶν γλωσσῶν ἐκείνων ἀντίκεινται καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τοὺς τῆς Ἑλληνικῆς, θ' ἀποδειχθῇ δ' εὐθὺς κατωτέρω ὅτι καὶ πρὸς τοὺς τῆς Μακεδονικῆς, καὶ δὴ ὅτι αἱ γλώσσαι ἐκεῖναι εἶναι ὅλως ἀλλότριαι τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων καὶ τῆς περὶ ἧς πρόκειται Μακεδονικῆς.

Εἶναι δηλ. γνωστὸν τοῖς γλωσσολογοῦσιν ὅτι τῶν μὲν ὀδοντικῶν καὶ χεῖλικῶν λεγομένων ἀφῶνων αἱ τύχαι ἐν πάσαις ταῖς ἀδελφαῖς Ἰαπετικαῖς γλώσσαις ὑπῆρξαν ἀπλαῖ τινες, αἱ δὲ τῶν οὐρανικῶν λεγομένων σφόδρα πολὺπλοκοι, καὶ ὅτι οὐδὲν χωρίζει τοσοῦτον τὰς Ἰαπετικὰς γλώσσας εἰς δύο διακεκριμμένα καθ' ὁλοκληρίαν συστήματα ὅσον ἡ διάθεσις τῶν οὐρανικῶν τούτων. Διὰ τῶν οὐρανικῶν φθόγγων τούτων αἱ ἀδελφαὶ γλώσσαι διαστέλλονται α) εἰς τὸ ἀνατολικὸν σύστημα περιλαμβάνον τὴν Ἰνδικήν, τὰς γλώσσας τοῦ Ἰράν ἢ τὰς Ἰρανικὰς (ἥτοι τὴν Περσικήν, τὴν Βακτρίαν, ἡ καὶ γλώσσα τοῦ Ζενδαβέστα λέγεται), τὴν Ἀρμενικήν, τὰς Σλαυϊκάς, τὴν Λιθουανικήν, Λεττικὴν καὶ ἀρχαίαν Πρωσσικήν, τὴν Θρακικὴν καὶ Φρυγικήν, καὶ τέλος τὴν Ἰλλυρικὴν β) εἰς τὸ δυτικὸν περιέχον τὴν Ἑλληνικήν, τὴν Ἰταλικὴν, τὴν Κελτικὴν καὶ Γερμανικήν. Ταῦτα εἶναι σήμερον ἀναντίλεκτα, (πρβλ. K. Brugmann, Grundriss² A' 542, H. Hirt, Bezzenberger Beitr. Kd' 218 κέξ., P. Kretschmer, Einleitung 229, W. Tomaschek, Die alten Thraker B' 36. 41). Ἀποδειχθέντος δ' οὕτω τοῦ χαρακτῆρος τοῦτο μὲν τῆς Ἑλληνικῆς, τοῦτο δὲ τῆς Ἰλλυρικῆς (1), Θρακικῆς καὶ Φρυγικῆς γλώσσης,

(1) Καὶ ἂν ἡλῆθευε τὸ λεγόμενον ὅτι τῆς Ἰλλυρικῆς γλώσσης τὸ μὲν βόρειον μέρος μετέχει τῶν τοῦ δυτικοῦ συστήματος, τὸ δὲ μεσημβρινὸν τῶν τοῦ ἀνατολικοῦ (πρβλ. Kretschmer ἔνθα ἄνωτ. 271 καὶ H. Hirt ἔνθα ἄνωτ. 285), ὅπερ ἐμοὶ παντάπασιν ἀπίθανον, πάλιν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ παρὰ τὴν Ἠπειρον καὶ Μακεδονίαν ἐλαλείτο τὸ μετέχον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ δὴ τὸ διαστελλόμενον τῆς Ἑλληνικῆς.

καὶ ἀπομονωθείσης οὕτω τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ, κατὰ τινα εὐτυχῇ συγκυρίαν, ἀπὸ τῶν ἄλλων πρὸς βορρᾶν γλωσσῶν, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἡμῖν ἢ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν οὐρανικῶν κ, γ, χ συμφωνεῖ μὲν τῇ Ἑλληνικῇ, ἀντίκειται δὲ καθ' ὁλοκληρίαν τῇ Ἰλλυρικῇ. Θρακικῇ, Φρυγικῇ, Σλαυικῇ καὶ λοιπαῖς ἀνατολικάϊς γλώσσαις.

Ἄλλ' ἵνα δυνηθῶμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τούτων ὀρθῶς, ἀνάγκη νὰ μάθωμεν αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς διαφορᾶς, ἥτοι πῶς διέθηκαν αἱ γλώσσαι ἑκατέρου συστήματος τὰ οὐρανικὰ ταῦτα καὶ κατὰ τί ἀληθῶς ἀντιδιαστέλλονται. Λοιπὸν παρατηρεῖται ὅτι α') λέξεις τινὲς σφῶνται μὲν τὸ οὐρανικὸν ἐν τῷ δυτικῷ συστήματι, τρέπουσι δ' αὐτὸ εἰς συριστικὸν ἐν τῷ ἀνατολικῷ, πρβλ. ἑκατόν, centum, ἀρχ. Ἰρλ. cēt, ἀλλ' Ἰνδ. śatam, ἀρχ. Βακτρ. salem, Λιθ. szimtas· ἄκρος, acer, acidus, ἀλλ' Ἰνδ. ágris, Ἀρμ. aseln. Λιθ. asztrus, ἀρχ. Σλαυ. ostru κτλ.

β') ἄλλαι δὲ τινες φυλάττουσι τὸ οὐρανικὸν ἐν ταῖς γλώσσαις ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων, λ. χ. καινός, Ἰνδ. kanyā καὶ ἀρχ. Ἰραν. kaine = κόρη, παρθένος, kanas = νέος, ἀρχ. Βουλγ. kone· καμᾶρα, Λατ. camur, ἀρχ. Ἰρανικ. kamara· κολώνη, κολωνός, Λατ. collis, Λιθ. kalnas· κύπη, Λατ. cūpa, Ἰνδ. kūpa-s· ζυγόν, Λατ. jugum, Ἰνδ. yugám· γηγρύω, Λατ. garrio, Λιθ. garsas = ἦχος, ψόφος, ἀρχ. Βουλγ. graja. κλπ.

γ') ἄλλαι δὲ πάλιν φυλάττουσι μὲν τὸ οὐρανικὸν ἀπαθὲς ἐν ταῖς γλώσσαις τοῦ ἀνατολικοῦ συστήματος, ταῖς συριζούσαις, χειρίζουσι δ' αὐτὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐν ταῖς τοῦ δυτικοῦ, ταῖς χειλιζούσαις, πρβλ. τίς καὶ πόσος (ἀντὶ ποτ-ιος) πότερος, qui-s quot, ἀλλ' Ἰνδ. kás katarás, Λιθ. kas, Σλ. kuto· θερμός, Λατ. formus for(m)ceps, ἀλλ' Ἰνδ. gharmás = θερμός, ἀρχ. Βουλγ. goreti = καίειν, Λιθ. garas = ἄτμος, Φρυγ. Γέρμαι = θέρμαι· θείνω φόνος, Λατ. of-fendo, Ἰνδ. ghanás = φόνος, Λιθ. genu, Θρακ. γέντον = κρέας, κλπ.

Δὲν ἐξετάζομεν πῶς εἶχον ταῦτα ἐν ἀρχῇ καὶ ποῖα τις ἐκασταχοῦ ἢ ἀνάπτουζις τούτων, ἀρκεῖ ἡμῖν ὅτι τῶν οὐρανικῶν τὰ μὲν μένουσι πανταχοῦ ἀπαθῆ, τὰ δὲ ἐν μόνῳ τῷ ἀνατολικῷ συμπλέγματι, χειρίζονται δὲ ἐν τῷ δυτικῷ, τὰ δὲ σφῶνται μὲν ἐν τῷ δυτικῷ, συρίζονται δ' ἐν τῷ ἀνατολικῷ. Οὕτω δυνάμεθα νὰ χαράξωμεν τὸ ἐξῆς διάγραμμα:

Χειλιζουσαι γλώσσαι

	Ἑλλην.	Λατιν.	Ὅσκι.	Ὅμβρ.	Ἰρλανδ.	Βρετ.	Γερμαν.
Α' σειρά.	κ	c	c	c	c	c	h, g, (k)
Συριζόμενα ἐν ταῖς συριζού- σαις γλώσσαις	γ	g	g	g	g	g	k
	χ	h, g	g	g	g	g	g

Β' σειρά.
Μένοντα ἀπαθῆ
πανταχοῦ

Ὅπως τὰ τῆς Α' σειράς

Γ' σειρά.	π, τ, κ	qu, c	p, c	p, c	c	p (x)	χu, χ, zu, x, u f, β
Χειλιζόμενα ἐν ταῖς χειλιζού- σαις γλώσσαις	β, δ, γ	gu, v, g	b	b	b	b	ku, k, p
	φ, θ, χ	f, gu, v, g	f	f	g	g	zu, z u, β
	ἑκατόν ἄγω χειμῶν τίς πό-	centum ago hiems quis			cēt agat gemred		hund aka hvas

Συριζουσαι γλωσσαι

Ίαπε- τικά	Ἰνδικ.	Ἰρανικ.	Ἀρμεν.	Λιθουαν.	Σλαβικ.	Ἰλλυρικ.	Θρακικ.	Φρυγικ.
k'	ç	s	s	sz	s	s, θ	s	s
g'	j	z	c	z	z	z, δ, d	z	z
g'h	h	z	j, z	z	z	z, δ, d	z	z
k	k, c	k, c	k	k	k, c	k	k	k
g	g, j	g, j	k	g	g, z	g	g	g (γ)
gh	gh, h	g, j	g, j	g	g z	g	g	g, γ, j
qu	Ὅπως τὰ τῆς β' σειρᾶς							
gu								
guh								
	çatam azati himas kas	satem ajalti zima kas	acem jiun	szimtas zema kas	suto zima kuto	ké = τίνα		

Χάριν εύκολίας ὀνομάζομεν τὰς μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ συστήματος γλώσσας συριζούσας, ἀπὸ τῆς τροπῆς τῶν τῆς Α' σειρᾶς οὐρανικῶν εἰς s, z, τὰς δὲ τοῦ δυτικοῦ χειλιζούσας, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως χειλικοῦ τινος στοιχείου ἐν τῇ Γ' σειρᾷ ἀντὶ τῶν οὐρανικῶν.

Τὸ ἔργον ἡμῶν τῶρα εἶναι νὰ ζητήσωμεν νὰ μάθωμεν πῶς διατίθενται τὰ οὐρανικὰ ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς λέξεσιν, ἂν δηλ. συρίζωνται τὰ τῆς Α' σειρᾶς, ὅπως ἐν ταῖς συριζούσαις, ἢ ἂν σφίζωνται ὅπως ἐν ταῖς χειλιζούσαις, καὶ ἂν τὰ τῆς Γ' σειρᾶς χειλιζωνται ὅπως ἐν ταῖς χειλιζούσαις, ἢ σφίζωνται ὅπως ἐν ταῖς συριζούσαις. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἀποδείξεων ἡμῶν ἐστὶ τοσοῦτῃ μείζων ὅσῃ πλείονα καὶ βεβαιότερα εἶναι τὰ παραδείγματα. Θὰ περιορισθῶ ἐν τοῖς ἀναντιλέκτως ἡτυμολογημένοις. Παράβαλε τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα:

1) Αἰγαί, οὕτως ὀνομάζετο ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῶν Μακεδόνων βασιλείων· πρβλ. «...Φιλίππου Μακεδόνι ἐξ Αἰγείαν» ἐν Συλλογῇ Collitz 2806, περὶ τὰ 300 π. Χ. Τὸ ὄνομα Αἰγαί φαίνεται μετὰ φρασίς τοῦ Φρυγικοῦ Ἐδεσσα ἐκ τοῦ βέδου = *Feđu* = ὕδωρ, καὶ συνδέεται πρὸς τὸ αἶγες = κύματα, Αἰγεύς, Αἰγαῖον, καταιγὶς καὶ πρὸς τὸ Ἰνδ. *ē'jati* = κινεῖσθαι, *ajas* = τράγος, Λιθ. *ozys* = αἶξ, ἀρχ. Ἰραν. *izaēna*, νέον Ἰραν. *azak* = αἶξ, Θρακ. Γεβελέϊζις κττ. (πρβλ. Brugmann, *Grundriss*² Α' 565 καὶ 568 καὶ Tomaschek ἐνθα ἀνωτ. 62)· περιεῖχεν ἄρα g', ὃ ἐσυρίσθη εἰς j, z, ζ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις.

2) ἀκρέα· παῖς θήλεια, Μακεδόνες Ἑσυχ., 3) ἀκρουνοί· ὄροι ὑπὸ Μακεδόνων Ἑσυχ., 4) Ἀκρωνος Μακεδὼν ἐν Συλλογῇ Collitz 2504 ἔτους 343-2 π. Χ., 5) Βάλακρος ἀντὶ Φάλακρος, Μακεδὼν υἱὸς τοῦ Ἀμύντου παρ' Ἀρριανῶ, Ἀναβάσει Α' 29, 3. Ἐν τούτοις πᾶσι κεῖται τὸ θέμα ἀκρο - ὅπως ἤδη ὑπὸ πολλῶν παρετηρήθη, (πρβλ. Α. Fick ἐν *Periodik* Kuhn Τομ. KB' 197 καὶ 223, Kretschmer, *Einleit.* 225, K. Brugmann ἐνθα ἀνωτ. 547-8). πρβλ. πρὸς ταῦτα τὸ Ἰνδ. *ágris*, Ἀρμ. *aseln*, Λιθ. *asžtrūs*, ἀρχ. Σλαβ. *ostru*, Θρακ. *ásā* (παρὰ Tomaschek, *Die alten Thra-ker* Β' 28).

6) ἀργιόπους· ἀετός, Μακεδόνες, Ἑσυχ., καὶ 7) αἰγίποψ· αἰετός ὑπὸ Μακεδόνων, Μεγ. Ἐτυμολ. 28, 18. Δὲν δύναμαι νὰ ἐξακριβώσω ποτέρα τῶν λέξεων τούτων ἦτο ἡ γνησία Μακεδονικὴ ἢ ἂν ἀμ-

φότεραι ἦσαν ἐν χρήσει πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἀετοῦ ἢ δύο διαφόρων εἰδῶν αὐτοῦ. Τοσοῦτο πάντως εἶναι βέβαιον καὶ ἀναντίλεκτον, ὅτι καὶ τῷ γ τοῦ αἶγι- ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συριστικὸν j z (ιδεῖ ἀνωτέρω σελ. 146) καὶ τῷ γ τοῦ ἀργι- ὁμοίως· πρβλ. ἀργός, ἀργής, ἀργέστης, ἀργεννής, ἐναργής, Ἀργούνειος, ἀργυρος, argentum, καὶ τὰ τῶν συριζουσῶν γλώσσων Ἰνδ. arjunas=λευκός, Ἰραν. arezanh=λαμπρὰ ἡμέρα κλπ. (πρβλ. Brugmann ἐνθ. ἀνωτ. 551).

8) Ἀργαῖος, υἱὸς Περδίκκου τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 642-612. Τὸ ὄνομα συνάπτεται ἀναντιλέκτως πρὸς τὸ ἀργής, ἀργός κλπ. περὶ ὧν ἐλέχθησαν ἤδη τὰ προσήκοντα.

9) ἀρκόν· σχολήν, Μακεδόνες, Ἑσυχ.· τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι πάσης ὑποψίας ἀπηλλαγμένον διὰ τὸ κ ἀντὶ τοῦ γ· πάντως δ' ὅμως κλειστὸν φθόγγον, οὐχὶ συριστικὸν παρέχει· παραγόμενον δέ, ὡς εἰκός, ἐκ τοῦ ἁ-Φεργον ἔχει γ ἀντίστοιχον ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις πρὸς συριστικόν· πρβλ. ἀρχ. Ἰραν. verezeiti=ἐργάζεσθαι.

10) καθαρὸν· θολερὸν Ἑσυχ. Ὁ ἐκδότης τοῦ Ἑσυχίου M. Schmidt εἵκασεν ὅτι γραπτέον καθαρὸν· οὐ θολερόν, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα διὰ τὸ δ εἶναι Μακεδονική· τούτῳ δὲ συνεφώνησαν ἄλλοι τε καὶ ὁ πολὺς Fick ἐν περιοδικῷ Kuhn τομ. KB' σελ. 209. Λοιπὸν ἂν τὸ καθαρὸν ἐλέχθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἀντὶ τοῦ καθαρόν, ὅπερ δὲν μοι φαίνεται ἀντιρρήσεως ἐπιδεικτικόν, τότε τῷ κ αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ Ἰνδ. γλώσσῃ c· πρβλ. cundhati cuddha=καθαρίζω, ἐν Fick Λεξ.⁴ 428.

11) κάλιθος· οἶνος Ἀμερίας. Ἑσυχ. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συνήφθη τὸ κάλιθος πρὸς τὸ χάλις, καὶ ταῦτα ὑπὸ Tomaschek (ἐνθα ἀνωτ. 11-12) πρὸς τὸ ζίλα· ὁ οἶνος παρὰ Θραξίν, Ἑσυχ., καὶ ζειλά· ὁ οἶνος Θραξίης, Φωτ. λεξ., καὶ τῷ ζελαῖ παρ' Εὐπόλιδι. Τῷ χ-κ ἄρα ἀντιστοιχεῖ ζ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις.

12) κάραβος.... ὑπὸ δὲ Μακεδόνων ἡ πύλη. Ἡ γλῶσσα ὑποπτεύθη, ἀλλ' ἔχει καλῶς, ὅπως μανθάνει τις ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἡ λέξις ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ὁπῆς, φάραγγος, διόδου σφάζεται καὶ σήμερον ἐτι. Νομίζω δ' ὅτι δὲν θ' ἀμαρτήσῃ τις πολὺ τοῦ ἀληθοῦς, ἂν συνάψῃ αὐτὴν πρὸς τὸ χαράδρα, τὸ συνδεόμενον πρὸς τὸ Λιθ. zeriù, ἀρχ.

Σλαυ. *zartsna*, και δὴ ἔχον ἀντίστοιχον ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συριστικὸν *z*.

13) Κάρανος, ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ Κόρανος· βασιλεὺς Μακεδονίας 'Ησυχ. Τὴν λέξιν συνῆψεν ὁ Fick ἐν περιοδικῷ Kuhn Τομ. KB' σελ. 228 πρὸς τὸ κάρα, κάρηνον καὶ ταῦτα πρὸς τὸ 'Ινδ. *ciras*, 'Ιραν. *saras*. Τούτῳ δ' ἠκολούθησε καὶ ὁ I. Schmidt ἐν *Pluralbild.* 364 κέξ. καὶ Kretschmer, *Einleit.* 286-7· πρβλ. καὶ Brugmann ἐνθα ἀνωτ. 462. Τῷ κλειστῷ ἄρα κ αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συριστικὸν *c*, *s*.

14) Κλέανδρος καὶ ...υκλῆς ἐν Συλλογῇ 'Αττικῶν ἐπιγραφῶν Α' 42, ὀνόματα Μακεδόνων. Τῷ κ τοῦ κλέος ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις *c*, *s*, πρβλ. 'Ινδ *cravas*, Σλαυ. *slovo* κλπ.

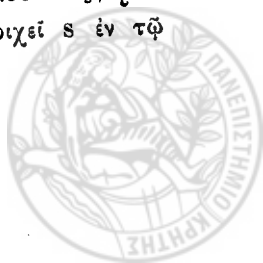
15) Κοπρία· ὄνομα γυναικὸς ἐν Kaibel, 'Επιγρ. 313 «οὔνομα μὲν Μακέταις ἐπιχώριον· οὐνεκα μεμνηθῇ μηδὲ ἐνί. Κοπρίαν μ' ὠνόμασαν γενέται». Τὸ κ τούτου ἀντιστοιχεῖ συριστικῷ ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις· πρβλ. 'Ινδ. *çakrt*, *çaknás* καὶ Brugmann, *Grundriss*² Α' 589.

16) Κόρραγος, 17) Κορραῖος, 18) Κορράτας. 'Ο Fick ἐνθα ἀνωτ. σελ. 230 ἀνεῦρεν ἐν τῷ κορρ- τὸ θέμα κορσ- τοῦ κόρση, τούτῳ δ' ἠκολούθησε καὶ ὁ Solmsen ἐν περιοδικῷ Kuhn Τομ. ΛΔ' 549. 'Ο δὲ I. Schmidt, *Pluralbild.* 374 παρέδωκε τὸ κόρση πρὸς τὸ ἀρχ. Σλαυ. *sris-ti*, *srich-uku*, τὸ Ρωσικὸν *sers-ti*. Τῷ 'Ελληνικῷ καὶ Μακεδονικῷ ἄρα κ ἀντιστοιχεῖ συριστικὸν ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις.

19) Λάγος, Λαγίδαι· τὸ δεύτερον συνθετικὸν εἶναι τὸ ὄνομα ἀγός, τοῦτο δὲ καθὰ καὶ τὰ μετὰ τούτου συνδεόμενα ἄγω, ἀγρός, ἄγριος κλπ. ἐλέγοντο ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις μετὰ τοῦ συριστικοῦ *j*, *z*· πρβλ. 'Ινδ. *a'jati*, *ajras*, *ajriyas*, 'Ιραν. *azaiti* κλπ.

20) Λέαγρος, ὄνομα Μακεδόνης ἐν Συλλογῇ 'Αττικῶν ἐπιγραφῶν Α' 42 (ἔτους 423 π.Χ. κατὰ τὸν Kirchhoff). Τὸ ὄνομα συνάπτεται πιθανώτερον τῷ ἄγρᾳ, ἀγρέω ἢ τῷ ἀγρός, τῷ δὲ γ τοῦ ἄγρᾳ ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ ἀρχ. 'Ιραν. *z*, διότι *azra*=ἄγρᾳ.

21) Μακέται, Μακετία, Μακεδόνες, ταῦτα συνάπτονται τῷ ἀρχαιοτάτῳ τῶν Μακεδόνων ἐπιθέτῳ μακεδνός, μακεδανός, μακρός, καὶ τῷ κ τοῦ θέματος τούτων μακ ἀντιστοιχεῖ *s* ἐν τῷ

ἀρχ. Ἰραν., πρβλ. masyā = μακρότερος, masō = μέγεθος, μῆκος.

22) Μίσγνων, ἐν Συλλογῇ Ἀττ. ἐπιγρ. Α' 42 ὄνομα Μακεδόνας. Τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ συνδεόμενα μίγνυμι, μεῖξαι, μιγᾶς, μίγα, μίγδην κτλ. ἀνάγονται εἰς ῥίζαν meik'-mik', meig' mig' ἥτις ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις ἐκφέρεται μετὰ συριστικοῦ, πρβλ. Ἰνδ. micras = μεικτός, Λιθ. maiszyti, ἀρχ. Σλαβ. mesiti (1).

23) πέχαρι· ἔλαφος, καὶ Ἰραν. buza, Γερμ. Bock.

24) Πολυπέρχων καὶ ἀρχ. Ἰνδ. sprhayati, Ἰραν. sperezaitē = σπεύδει (πρβλ. Brugmann ἐνθα ἀνωτ. 549).

25) χάρων· ὁ λέων ἀπὸ τῆς χαροπότητος. Καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ Ἑσυχίου M. Schmidt, ὑπὸ πολλῶν ἀποδίδοται ἡ λέξις τοῖς Μακεδόσιν. Ἡ παραγωγή δ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ χαῖρω ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων, τούτῳ δὲ ἀντιστοιχοῦσιν ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις συριστικά, πρβλ. Ἰνδ. haryati, Ἰραν. zaranh, Λιθ. zartas.

Δυνατὸν ἔνια τῶν παραδειγμάτων τούτων νὰ ἐτυμολογηθῶσι ποτε καὶ ἄλλως, λ. χ. τὸ ἀρκόν, τὸ κάραθος, ἴσως καὶ ἄλλα τινά. (2) Ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι καὶ πάντων τῶν ἀμφιβόλων ἐξαιρεθέντων πάντοτε θὰ ὑπολειφθῶσι πολλὰ ἀνεπίδεκτα ἀμφιβολίας καὶ ἀντιλογίας τινὸς καὶ δὴ ἱκανὰ νὰ πείσωσιν ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν οὐρανικῶν, ἤτοι τῶν k' g' g'h, ἀντίκειται μὲν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις, συμφωνεῖ δὲ καθ' ὁλοκληρίαν ταῖς χειλιζούσαις.

(1) Τὸ γ τοῦ μίσγω, ἐπίσταμαι καλῶς, ἀνήκει οὐχὶ τῇ ῥίζῃ meik - meig, ἀλλὰ τῷ ἐπιθήματι -σκ, ἀλλ' ὅμως εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἂν μὴ ᾖν ῥιζικόν τὸ γ ἐν τῷ ῥήματι τούτῳ (μιγ-) μίγνυμι, οὐδέποτε θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὸ μετὰ τοῦ ἐπιθήματος -σκ- σχηματιζόμενον μίσγω, πρβλ. Brugmann Grundriss B' 1033, καὶ ἔτι λάσκω ἀντὶ λα(κ)-σκω, πάσχω ἀντὶ παθ-σκω, λίσκος ἀντὶ λιγ-σκος (Λατ. ligo), Πελασγός ἀντὶ Πελαγ-σκος ἐκ τοῦ Πελαγών, πρβλ. Fick ἐν Bezenberger Beitr. ΚΔ' 303. Τὸ ὑπάρχον ἄρα γ τοῦ ἐπιθήματος μαρτυρεῖ σαφῶς περὶ προϋπάρχοντος κλειστοῦ γ τῆς ῥίζης.

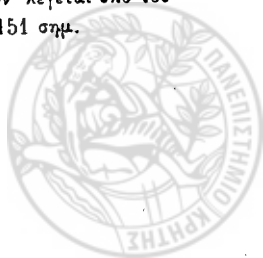
(2) Κλεῖτος καὶ Κύννα παρελείφθησαν ὅλως, εἰ καὶ ταῦτα ἐν ταῖς συριζούσαις γλώσσαις ἔχουσι συριστικόν (πρβλ. gravas — κλέφος, καὶ cun-ās — κυνός), ἐπειδὴ τὸ μὲν Κλεῖτος δύναται νὰ εἶναι Ὀμηρικόν δάνειον, τὸ δὲ κύων εὐρίσκεται καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Λιθουανῶν μετὰ τοῦ x, kuna (πρβλ. Kretschmer ἐνθα ἀνωτ. σελ. 230) Ὀμοίως Μελέαγρος, Λυσίμαχος, κλπ. ὡς ὑποπτα δανεισμοῦ.

Καθίσταται δ' ἡ ἀντίθεσις αὕτη τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου πρὸς τὰς συριζούσας γλώσσας καὶ ἡ συμφωνία αὐτῆς πρὸς τὰς χειλιζούσας καταφανεστέρα, ἂν παρατηρήσωμεν πρῶτον ὅτι τοσαῦτα μὲν, ὅσα εἰδομεν, παραδείγματα συμφωνοῦσι πρὸς τὰς χειλιζούσας, οὐδὲν δ' ἄλλοθὺς καὶ ἀναντιλέκτως πρὸς τὰς συριζούσας (1)· καὶ δεύτερον ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Φρυγῶν πάντα τὸναντίον συμφωνοῦσι πρὸς τὰς συριζούσας γλώσσας καὶ διαφωνοῦσι πρὸς τὰς χειλιζούσας· πρβλ. δίζος=τεῖχος, Δίζας, Τυρόδιζα (Tomaschek B' 19) μετὰ τοῦ ζ ἀπέναντι Ἑλληνικοῦ χ· ὁμοίως ζειπύτης· ο περιχύτης, Ἦσυχ. (Kretschmer, Einl. 211, 227 καὶ Tomaschek 10), ζεῦμαν· τὴν πηγὴν=χεῦμα, καὶ ζετραία=ἡ χύτρα (Tomaschek 11)· ζέλκια· λάχανα Φρύγες, Ἦσυχ. καὶ Σλαυ. zlatku=herba, Kretschmer 235, ζέτνα· ἡ πύλη, Tomaschek 12, ζέμελον· ἀνδράποδον βάρβαρον, Φρύγες, Ἦσυχ. Tomaschek 40, μόζουλα ἡ μίζηλα πρὸς τὸ Ἑλλ. ὁμιχέω. Ἐν πᾶσι τούτοις κεῖται τὸ συριστικὸν ζ, οὐχὶ κλειστὸς φθόγγος κ, γ ἢ χ, ὅπως ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ. Πρβλ. ἐτι ἀσσά, σαλία (Tomaschek 28, 31), Φρυγ. σι καὶ σέμουν, Λιθ. szl-s, Σλαυ. si, Ἀλβ. si καὶ ἀπέναντι τούτων Λατ. ci-tra, hi-ce, κὶ ἐν τῷ οὐ-κί, πολλά-κὶ (πρβλ. Brugmann Grundriss B' 508), ἐν οἷς συριστικὸν τῆς Θρακικῆς καὶ Φρυγικῆς κλπ. ἀντιστοιχεῖ κλειστῷ ἀφώνῳ τῶν χειλιζουσῶν γλωσσῶν. Μεῖζονα ἄρα ἀντίθεσιν τῆς ὑπαρχούσης μετὰ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου καὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν, Φρυγῶν, Ἰλλυρῶν, Σλαύων καὶ λοιπῶν τοῦ ἀνατολικοῦ συστήματος δυσκόλως δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ ἢ νοήσῃ.

Καθ' ὃν δὲ τρόπον ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους k' g' g'h τῆς Α' σειρᾶς οὕτως ἀντίκειται ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος πρὸς τὰς συριζούσας γλώσσας καὶ ὡς πρὸς τὴν Γ' σειρὰν τῶν οὐρανικῶν qu gu guh, συμφωνεῖ δὲ καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς τὰς χειλιζούσας, ἥτοι τρέπει τὰ τῆς σειρᾶς ταύτης εἰς χειλικὰ· πρβλ. Ἀέροπος, ἀδελφὸς τοῦ Περδίκκου τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου, καὶ Στεφ. Βυζαντ. Δουρίοπος· πολὺς Μακεδονίας· Στράβων ἐβδόμη· οὕτως καὶ ἡ χώρα. Παρὰ Στράβωνι Ζ' 326 κεῖται Δευρίοπος. Ὅμοιως Εὐρώπος πόλις Μακεδονίας καὶ ὁ κάτοικος Εὐρωπαϊός, οἱ Ἀλμῶπες καὶ ἡ Ἀλμωπία

(1) Περὶ τοῦ ζέρεθρα· βάραθρα, Ἦσυχ., ὅπερ Μακεδονικὸν λέγεται ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου, Ἀρχαδικὸν δὲ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος· ἰδὲ κατωτέρω σελ. 151 σημ.

χώρα ἐν Μακεδονίᾳ. Πάντων τούτων τὸ δεύτερον συνδετικὸν περιέχει τὸ θέμα οπ-, ὃ κατὰ χειλισμὸν προῆλθεν ἐκ τοῦ oqu, πρβλ. *oculus*, ὅσσε ἀντὶ oquje κλπ. ἐπὶ βόλος· ἀσφαλῆς· οὕτω καὶ ὁ Ἀμερίας ἀπέδωκεν ἐν ταῖς γλώσσαις, Σχολ. εἰς Ἀπολλώνιον Β' 1284. Ἄν ἡ σημασία τῆς λέξεως ἀληθῶς εἶναι ἡ ἀνχραφομένη ἢ μὴ, μικρὸν ἡμῖν διαφέρει· ἡμῖν ἀρκεῖ ὅτι ὁ Μακεδὼν γλωσσογράφος Ἀμερίας ἐμνημόνευσε τῆς λέξεως ὡς Μακεδονικῆς καὶ μετὰ σημασίας τινὸς ἰδιαιτέρας· τὸ β' ἄρα αὐτῆς εἶναι ἀναντίλεκτον, τοῦτο δέ, ὡς γνωστὸν πᾶσιν, οἷς ἐπιμελὲς εἰδέναι, προῆλθεν ἐκ τοῦ gu· πρβλ. Brugmann Grundriss² A 590.

αἰγίποψ· ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων· τὸ β' συνθετικὸν τῆς λέξεως ταύτης -ποψ- ποπ-ος ἡτυμολόγησεν ὁ G. Meyer ἐκ τοῦ ῥήματος πέσσω, πέψω, πέπων, οὗ ὁ χαρακτήρ ἦν qu, ὅπως δῆλον ἐκ τοῦ Λατ. *coquo*.

Τιμανορίδας Μακεδὼν ἐν Συλλογῇ Collitz 2502, 74 (τοῦ ἔτους 346 π. Χ.) καὶ 2763. 4 ἀντ. Τιμοκ[λεῖ] Φιλί[ππευσι] μετὰ τὸ 358 π. Χ. Τὸ ὄνομα τιμῆ καὶ τὸ ῥῆμα τίω ἔτεισα, ποινὴ ἀνάγονται, ὡς γνωστόν, εἰς ῥίζαν *quei* - *qui*, ὅθεν Ἰνδ. *cayati*, Ἰραν. *kaena* = ποινή.

ἐπιδειπνίδες φέρεται παρ' Ἀθηναίῳ ΙΔ' 658^e ὡς Μακεδονικὸν ἀνάγεται δὲ τὸ δεῖπνον εἰς ῥίζαν *dē(i)qu*· ὅθεν τὸ Γερμ. *Zehe*, (πρβλ. Brugmann Grundriss² A' 609).

Κοπρία· μετὰ χειλικού π ἀντὶ qu, ὅπως τὸ Ἰνδ. *k*, *çakrt* ἐλέγχει.

Πέτρα, πόλις Μακεδονίας καὶ τὸ ἐθνικὸν Πετραῖος, καὶ τούτων τὸ θέμα ἀνάγεται εἰς *quetr*-, πρβλ. Λατ. *triquetrus*.

Πρεπέλαος, στρατηγὸς Κασάνδρου ἐκ τοῦ πρέπειν + λαός, τὸ δὲ πρέπειν συνάπτεται ἡτυμολογικῶς πρὸς τὸ Λατ. *corpus* ἀντὶ *querpus*, Ἰνδ. *kṛp* = μορφή, (πρβλ. Brugmann Grundriss² A' 589 (1)).

(1) Ἐν τῇ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων διατριβῇ μου ἐμνημόνευσα καὶ τῆς λέξεως ζέρεθρον = βάραθρον, εἰπὼν ὅτι ὅπως ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἑλληνικαῖς διαλέκτοις (πλὴν τῆς Αἰολικῆς) οὕτω καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ οὐ μόνον εἰς τὰ χειλικά π β φ ἀλλὰ καὶ περαιτέρω ἔτι εἰς ὀδοντικά τ δ θ ἐτρέποντο πρὸ τοῦ ε καὶ ἡ τὰ ἀρχαῖα qu gu guh. Νῦν παραλείπω τοῦτο ὅλως, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Στράβωνα Η' 389 ἡ λέξις ἦν Ἀρκαδικὴ «βερέθρων, ἃ καλοῦσιν οἱ Ἀρκαδὲς ζέρεθρα» καὶ ὁ Ἡσύχιος γράφει ἄνευ ἐθνικοῦ «ζέρεθρα· βάρυθρα, κοῖλοι τόποι». Μόνος δ' ὁ Εὐστάθιος ἀποδίδει τὴν λέξιν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ, πιθανῶς ἐκ μνημονικοῦ σφάλματος.

Πρβλ. τούτοις τὰ Θρακικὰ Γέρμαι, Γερμανή = θέρμαι ἐκ ρίζης guher, γέντον = κρέας, ἐκ ρίζης guhen (Tomaschek 8), κολᾶ· εἶδος ὀρχήσεως ὃ καὶ ξιφισμὸς Ἑσυχ., κολέα καὶ κολία· ποιά τις ὀρχησις, κολαβρισμὸς = Θράκιον ὀρχημα ἐναύλιον, Πολυδ. Ὀνομ. Δ' 100· ἐκ ρίζης quer, Tomaschek 14· κλπ. Διαρρήδην δὲ διδάσκει ὁ Tomaschek αὐτ. σελ. 37, ὅτι ὁ φθόγγος qu ἐμφανίζεται ἐν τῇ Θρακικῇ γλώσσῃ ὡς καθαρὸν κ, καὶ ἐν σελ. 41 ὅτι τὸ gu δὲν γίνε-
ται ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ β, ὅπως λ. χ. ἐν τῇ Ἑλληνικῇ.

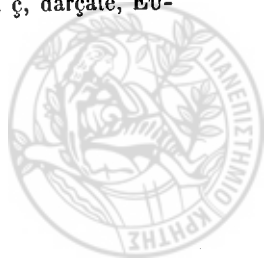
Καὶ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν ἄρα τῆς Α' καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς Γ' σειρᾶς τῶν οὐρανικῶν ἢ διάλεκτος τῶν Μακεδόνων συμφωνεῖ μὲν ταῖς χειλιζούσαις γλώσσαις, ἀντίκειται δὲ καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τὰς συρι-
ζούσας (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένη γλῶσσα
δὲν ἦτο γλῶσσα ἰδιαιτέρα, αὐτοτελὴς καὶ αὐθύπαρκτος,
ἀλλ' Ἑλληνικὴ διάλεκτος.

Ἄλλ' ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων οὐ μόνον ἀντιδιστέλλετο πρὸς τὴν τῶν Θρακῶν, Φρυγῶν, Ἰλλυριῶν, Σλαύων καὶ λοιπῶν πρὸς βορρᾶν, ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπήγετο ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, ὡς μέρος ὑπὸ τὸ ὅλον, οὐδ' ἀπῆρτιζεν ἰδίαν καὶ αὐτοτελῆ γλῶσσαν. Φαίνεται δ' ἀναγκαῖον νὰ ἐξαρθῇ τοῦτο, ἐπειδὴ τοιοῦτό τι φαίνεται φρονῶν ὁ ἐν τῷ Litter. Centralblatt κρίνας τὴν περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων πραγματείαν μου. Ἐπιχειρῶν

(1) Πρβλ. καὶ τὰ Ἑπειρωτικά Ἀγέλαος ἐν Dittenberger, Sylloge 462, Κεφάλου αὐτ., Ἐχέλαος αὐτ., τὸ δὲ χ τοῦ ἔχω ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀρχ. Ἰραν. z, λ. χ. hazanh = κράτος, Ματυδίκα αὐτ. 443 καὶ τὸ κ τοῦ δίκη πρὸς τὸ Ἰνδ. g, dig, Δέρκας αὐτ. 324, 6 καὶ τὸ κ τοῦ δέρκομαι πρὸς τὸ Ἰνδ. g, dargatē, Εὐκλείδης, ... οπαῖος αὐτ. 443 κττ.

δηλονότι ν' ἀντικρούσῃ ἣν ἐγὼ ἔδωκα ἐρμηνείαν τῷ μακεδονίζειν, μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ ἀσπάζεσθαι, ὅτι δηλονότι οὐδὲν ἄλλο δη-
 λοῦσιν ἢ τὸ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ χρῆσθαι, διατείνεται ὅτι
 ταῦτα σημαίνουν οὐχὶ ἄλλη **διαλέκτῳ** ἀλλ' ἄλλη **γλώσσῃ**
 χρῆσθαι, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου προσάγει χωρίον ἐκ τοῦ Πλου-
 τάρχου, Βίῳ 'Αντων. 27 καθ' ὃ «τῶν πρὸ αὐτῆς (δηλ. τῆς Κλεο-
 πάτρας) βασιλέων οὐδὲ τὴν Αἰγυπτίων ἀνασχομένων περι-
 λαβεῖν διάλεκτον, **ἐνίων δὲ καὶ τὸ μακεδονίζειν ἐκλι-
 πόντων**», ἐν ᾧ προδήλως, λέγει, ἀντιδιαστέλλονται ἡ Μακεδονικὴ
 καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ὡς δύο διάφοροι γλώσσαι, ἐπειδὴ, ἐπιφέρει, εἶναι
 παντάπασιν ἀδιανόητον ὅτι ἐν 'Αλεξανδρείᾳ παρὰ τοῖς αὐτόθι 'Ελ-
 λησιν ἐμελλον νὰ διασφῶνται αἱ διάφοροι Ἑλληνικαὶ διάλεκτοι ἐν
 ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ συνήθους βίου.» Εἰς ταῦτα ἀποκρινόμενος λέγω,
 πρῶτον ὅτι τούναντίον εἶναι οὐ μόνον νοητὸν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἱστο-
 ρίας γνωστόν, ὅτι οἱ εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν μεταβαίνοντες Ἑλ-
 ληνες ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν διετήρουν τὰς διαλέκτους αὐτῶν, καθ' ἃ καὶ
 ἐκ τῶν Ἀδωνιαζουσῶν τοῦ Θεοκρίτου μαθάνομεν. Θὰ ἡδύνατο ἄρα
 καὶ ὁ βασιλικὸς τῶν Πτολεμαίων οἶκος νὰ διασώζῃ ἐπὶ χρόνον τινα,
 ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων, τὴν ἰδίαν διάλεκτον, ἂν τοῦτο ἤθελεν.
 Ἐπειτα ὅτι ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ τοῦ Πλουτάρχου δὲν γίνεται
 ἀληθῶς ἀντίθεσις τῆς Μακεδονικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ὡς δύο διαφόρων
 γλωσσῶν, ἀλλ' ἀπλῶς λέγεται ὅτι ἐνιοὶ τῶν πρὸ τῆς Κλεοπάτρας
 Πτολεμαίων μόνον Ἀττικιστὶ συνδιελέγοντο οὐχὶ δὲ καὶ Αἰγυπτιαστὶ
 ἢ Μακεδονιστὶ. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν ῥημάτων εἰς -ίζω -ιάζω καὶ
 τῶν ἐπιρρημάτων εἰς -στὶ δηλοῦται καὶ τὸ γλώσσῃ καὶ τὸ διαλέκτῳ
 τοιαύτη οἶα ἡ ὑπὸ τῆς ῥίζης δηλουμένη χρῆσθαι, πρβλ. ἀττικίζω,
 λακωνίζω, βοιωτιάζω καὶ αἰγυπτιαζώ, περσίζω, ἐλληνίζω
 κλπ., διὰ ταῦτα γλωσσικῶς τό τε μακεδονίζω καὶ τὸ μακεδο-
 νιστὶ δύνανται νὰ σημαίνωσιν ἀμφοτέρα, μακεδονικὴ γλώσσῃ ἢ μα-
 κεδονικῇ διαλέκτῳ χρῆσθαι, ἥτοι οὐδὲν ἡμῖν ἀκριβὲς καὶ ὠρισμένον
 καὶ δὴ χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν διδάσκουσιν. Ἀνάγκη ἄρα νὰ
 καταφύγωμεν εἰς τὴν ἄλλοθεν, ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐκ τῆς γλωσσικῆς
 κλπ., λαμβανομένην πείραν καὶ γνῶσιν ἡμῶν περὶ τῆς Μακεδονικῆς
 φωνῆς.

Καὶ ἡ πείρα αὕτη παρέχουσα τύπους ἀνομοιωθέντας, οἷον κεβλά,

κάλιθος, Ἡμαθία, κλπ. τύπους μετὰ δασείας ἀντὶ σ, ἐλάνη, Ἀλιάκμων, κλπ. λέξεις ἀπὸ δύο συμφώνων ἀρχομένας, Ξανδικός, ψηρὸς κλπ., τύπους μετ' ἐπενθέσεως, Κοῖνος, ἐπιδειπνίς, τύπους μετὰ τοῦ αρ ἀντὶ γ, καρπαία, Ἀρσέας, τύπον εἰς -σος ἀντὶ τjos, λισσός, ὀνόματα εἰς -τας καὶ ῥήματα εἰς -εῖ, ἐρκίτας, γυρίτας, βαδελεγεῖ=ἀμέλγει, κτλ. κτλ., ἐπειδὴ τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα μόνη ἡ Ἑλληνικὴ ἐκ πασῶν τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ γλωσσῶν παρέχει, ἡ πείρα, λέγω, αὕτη βοᾷ μεγαλοφώνως ὅτι γλώσσα ἐν ἡ ἀπαντῶσι τοιαῦτα φαινόμενα δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι ἢ διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς.

Πρόσθετε ὅτι ἡ ἐκδοχὴ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ὡς γλώσσης αὐτοτελοῦς προσκρούει καὶ πρὸς ἄλλας δυσχερείας. Ὁ διατεινόμενος δηλονότι τοῦτο ὀφείλει νὰ προσαγγίῃ τοὺς ἰδιαιτέρους χαρακτῆρας αὐτῆς, χαρακτῆρας οὐχ εὐρισκομένους μὲν ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐπαρκεῖς δὲ νὰ χαρακτηρίσωσιν ἰδιαιτέραν καὶ αὐτοτελῆ γλῶσσαν, ὅπως ἀνωτέρω (σελ. 133) ὁ κ. Kretschmer λέγει περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν. Ἐφ' ὅσον ἄρα τὸ μόνον βέβαιον καὶ ἀναμφήριστον γνῶρισμα τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου θὰ εἶναι τὰ ὀψιγενῆ, καθ' ἃ ἀπεδείχθη, μέσα β δ ἀντὶ τῶν δασέων φ θ, οὐδεὶς ἀνθρώπων δικαιοῦται ν' ἀπαρτίζῃ ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων λαλουμένης Ἑλληνικῆς διαλέκτου ἰδιαιτέραν, αὐτοτελῆ καὶ αὐθύπαρκτον γλῶσσαν, διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς.

Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐξέφρασεν ἐπ' ἐσχάτων αὐθις καὶ ὁ August Fick ἐν ταῖς Συμβολαῖς τοῦ Bezzenberger Τομ. ΚΔ' σελ. 297 εἰπὼν: Ἰλῶσσα ἐκ τῶν ἰδίων πόρων σχηματίζουσα ὀνόματα, οἷον ἰνδέα=μεσημβρία, σαυτορία=σωτηρία, κάλιθος=οἶνος, κεβλά, καὶ κύρια ὀνόματα οἷον Περγίττας, Ἀέροπος, Βάλακρος, Βερενίκα, Βίλιππος, Μακεδνός, Ὀρέσται κτλ. μόνον ὡς διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰ καὶ σφόδρα ἡλλοιωμένα, δύναται νὰ θεωρηθῇ. Ὅτι ὁ γνησίως καὶ ἀκραιφνῶς Ἑλληνικὸς πυρὴν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεμίχθη μετὰ Φρυγιῶν, Θρακικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν στοιχείων, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων πιθανόν, μάλιστα ἂν τις λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διὰ κατακτήσεων ἔκτασιν τοῦ βασιλείου, ὅπως ὁ Θουκυδίδης ἐν Β' 99 σκιαγραφεῖ αὐτήν. Καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν δασέων διὰ τῶν μέσων δυνάμεθα μετὰ πιθανό-

τητος ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Φρυγῶν (1), κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ κ. Kretschmer ἐν τῇ Einleitung σελ. 301 περιγράφει τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ συμπλέγματος ντ διὰ τοῦ νδ ἐν τοῖς Ἑλλησι τῆς Παμφυλίας, λέγων ὅτι οἱ Ἑλληνες ἄποικοι ἐν Παμφυλίᾳ ἀνέμιχθησαν μετὰ τῶν ἐγγωρίων Πισιδῶν καὶ Κιλικίων, οἱ δὲ Πισίδαι οὗτοι μετήνεγκον τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης τὴν συνήθειαν ἐφ' ἣν παρέλαβον Ἑλληνικὴν· τοῦτο δ' εἶναι, ὡς γνωστόν, φαινόμενον λίαν σύνηθες. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον ἡδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν τῶν κατακτητῶν Μακεδόνων τὰ Φρυγικὰ καὶ Θρακικὰ στοιχεῖα ὅσα διὰ τῆς κατακτήσεως προσελήφθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ γλωσσικὴν κοινότητα». Ταῦτα ὁ Fick.

Αἱ γλωσσικαὶ δ' ἀποδείξεις αὗται συναπτόμεναι μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν καὶ ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ὅλον τῆς τοῦ Ἡσιόδου τὸν Μακεδόνα υἱὸν τοῦ Διὸς εἰπόντος (2), καὶ τῆς τοῦ Ἡροδότου (Α' 56) ὅτι «τὸ Δωρικὸν ἔθνος... οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλεόμενον» καὶ (Η' 43) «ἐόντες οὗτοι (Λακεδαιμόνιοι, Κορίνθιοι...) Δωρικόν τε καὶ Μακεδνὸν ἔθνος», τῆς τοῦ Εὐριπίδου βοῶντος ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου «βαρβάρων δ' Ἑλλήνωνας ἄρχειν εἰκός, ἀλλ' οὐ βαρβάρους, μῆτερ, Ἑλλήνων» (3), μετὰ τῆς καθολικῆς παντός τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὁμολο-

(1) Πρβλ καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ρηθέντα ἐν «Ἀθηνᾶς» Τομ. Η' σελ. 32.

(2) Παράδοξον φαίνεται μοι πῶς ὁ κ. Oberhammer μόνην ταύτην τὴν ἐκ τῆς μυθολογίας εἰλημμένην ἀπόδειξιν ἐπεχείρησε ν' ἀναιρέσῃ εἰπὼν ὅτι «οὐδεὶς σφδραῶς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι προκειμένου περὶ ἐθνολογικοῦ ζητήματος αὕτη εἶναι ἱκανὴ νὰ κρίνῃ αὐτόν». Ἀλλὰ μήπως ἐγὼ εἶπον ὅτι μόνη αὕτη ἡδύνατο τοῦτο; Ὁμοίως παράδοξον ἐφάνη μοι πῶς ὁ ἐν τῷ Litter. Centralblatt τῆς Λιψίας (7η Μαΐου 1898, σελ. 728-9) κρίνας τὴν πραγματείαν μου ἐκείνην ἡδυνήθη νὰ εἴπῃ ὅτι ὅσα ἐγὼ ἱστορικὰ μαρτύρια ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων προσήνεγκα, ἀνήκουσι μεταγενετέροις χρόνοις.

(3) Ἐκ τῶν στίχων τούτων ἐγὼ εἶκατα ὅτι ὁ Εὐριπίδης ὁ ποιήσας αὐτοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ διδάξας ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀρχελαοῦ καὶ τῶν Μακεδόνων μεγιστάνων ὑπελάμβανε τοὺς Μακεδόνας πάντας Ἑλλήνας καθὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἑαυτούς· ἄλλως, ἔλεγον, θὰ προσέβαλλε μὲν αὐτοὺς καιρίως ὁ τραγικός, βαρβάρους καὶ ἀξίους νὰ δουλεύουσιν αὐτοὺς ἀποκαλῶν, θὰ ἡσθάνοντο δὲ καὶ οὗτοι σφόδρα τὴν προσβολήν. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὀνομάζει ὁ κ. ἐν τῷ Litt. Centralblatt ἐπικριτὴς «ὀφθαλμοφανῶς πλημμελής», ἐπειδὴ, λέγει, διὰ τῶν στίχων ἀκριδῶς τούτων ἐμελλε νὰ κολακευθῇ ὁ βασιλεὺς, οὐτινος ἡ ἐξ Ἑλλήνων καταγωγὴ ἦν ἀναμφισβήτητος. Ἀλλὰ μοι φαίνεται πρῶτον ὅτι οἱ φρόνιμοι βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀρχέλαος, δὲν συνη-

γίας ἐν Ἰσθμῷ, καθ' ἣν οἱ πρὸς τοὺς Μακεδόνας πόλεμοι ἐμφύλιοι ἐνομίζοντο, ταῦτα πάντα πείθουσιν ὅτι οἱ Μακεδόνες ἐξ ἀρχῆς ἦσαν Ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ὅτι περὶ ἐξελληνισμοῦ αὐτῶν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνηται.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι οἱ Μακεδόνες ὅπως καὶ οἱ Ἑπειῶται, μαχόμενοι ἀδιαλείπτως τὸν περὶ ψυχῆς ἀγῶνα πρὸς τοὺς γείτονας βαρβάρους καὶ σφύζοντες οὕτω τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ληστρικῶν εἰσβολῶν αὐτῶν, ἀσπίς καὶ προμαχὼν αὐτῆς ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς ὄντες, ἐπὶ πολὺ ὑστέρησαν ἐν τῇ καλλιέργιᾳ τοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων οὕτω θαυμασίως ἀναπτυχθέντος πολιτισμοῦ· ἀλλ' εἰς ταῦτα παρατηρῶ πρῶτον ὅτι βραδύτερον ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀναπληρώσωσι τὸ καθυστέρημα καὶ πράγματι θαυμασίως κατάρθωσαν, ἔπειτα δέ, ὃ καὶ τὸ σπουδαιότατον, ὅτι ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι ὅλως ἀλλότρια καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα. Μήπως πάντες οἱ Ἕλληνες ἐξ Ἰσου συνετέλεσαν εἰς αὐτά; Ἡ μήπως πρόκειται περὶ βαθμολογίας τῶν Ἑλληνικῶν φύλων ὡς πρὸς τὰς συμβολὰς αὐτῶν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς περὶ τῆς ἐθνολογικῆς σχέσεως αὐτῶν;

Τὸ μόνον ὅπερ ἡμεῖς ἔχομεν νὰ διδασκῶμεν ἐκ τούτου ὅτι οἱ Μακεδόνες βραδέως μετέσχον τῆς καλλιέργειας τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τοῦτο, ὅτι διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις οὔτε ἡ χώρα αὐτῶν κατελέγετο διαρρήδην εἰς τὴν πεπολιτισμένην Ἑλλάδα, οὔτε αὐτοὶ οὗτοι ῥητῶς καὶ καθαρῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας· ἐντεῦθεν ἡδύνατο ὁ δικηγόρος Δημοσθένης χάριν πολιτικῶν σκοπῶν ν' ἀποκαλῇ αὐτοὺς βαρβάρους (1).

Θίζουσι ν' ἀντιτάσσωνται προθύμως πρὸς τὸ ὑπήκοον ὡς ἄλλοεθνεῖς, ἀλλ' ὅτι τούναντιον, καὶ ἄλλογενεῖς ἂν εἶναι, σπεύδουσι ν' ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ παριστώσιν ἑαυτοὺς ὡς ταυτιζομένους τούτοις. Τοῦ φαινομένου τούτου παραδείγματα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσαγάγω, ἀφοῦ καὶ ἡ σύγχρονος ἡμῶν ἱστορία βρῆθαι αὐτῶν. Ἐπειτα ὑποθετίσθω ὅτι θὰ ἐκολακεύετο ὁ βασιλεὺς· δὲν θὰ προσεδάλλοντο τότε οἱ εὐγενεῖς Μακεδόνες, οἱ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ἀεῖποτε ἐλεύθεροι ἦσαν καὶ ἰσηγορίαν πρὸς τοὺς βασιλεῖς εἶχον; Καὶ δὲν θὰ ἦτο ἐσχάτως μωρὸς ὁ Εὐριπίδης, ἂν ἐπεχειρεῖ νὰ κολακεύσῃ τὸν βασιλέα παριστῶν αὐτὸν ὡς ἄλλογενῆ καὶ ξένον ἧς ἦρχε χώρας, ἐξευτελίζων δὲ καὶ εἰς διαρκὴ δουλείαν καταδικάζων τοὺς ἰθαγενεῖς;

(1) Βεβαίως οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ τὴν διόρθωσιν τῆς πλημμελοῦς ἐκδο-

Εὐτυχῶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Μακεδόνες δι' ἔργων καὶ μάλιστα ἔργων Ἑλληνικωτάτων τοιούτων καὶ τηλικούτων, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ παμφάγος χρόνος ἡδυνήθη ἢ θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΠΕΡΙ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΙΝΟΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ.

Ἀπὸ τίνος χρόνου εἰσῆχθη καὶ ἔτυχεν ἀποδοχῆς παρὰ τινων κενοσπυδων ἡ ὀρθογραφία τῶν διφθόγγων αὐ εὐ διὰ τοῦ β ἢ φ (αβ, αφ, εβ, εφ) κατὰ λόγον τῆς ἐκάστοτε προφορᾶς αὐτῶν. Γράφεται ἄρα ἀφτός, ἀβγή, ἐφτύς, Ἑβρώπη κτλ. Ὡς λόγος δὲ τῆς καινοτομίας προετάρη τοδε: ὅτι ἂν δύο ἢ πλείονα ὁρατὰ σύμβολα παριστῶσιν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀκουστὸν φθόγγον, π. χ. ε καὶ αι, ι καὶ η καὶ υ καὶ ει καὶ οι καὶ ηι καὶ υι, α καὶ α, ο καὶ ω καὶ φ κτλ. τοῦτο εἶναι ἀρκοῦν κακόν, καὶ οὐδεμίᾳ ἀνάγκῃ ἵνα καὶ τὸ ἐναντίον ἔτι ἐπιτρέπωμεν, ἥτοι τὴν δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὁρατοῦ σημείου παραστάσιν δύο ἢ πλείονων ἀκουστῶν φθόγγων. Ὅραται ἄρα εἰκόνες δύο ἢ πλείονες ἐπιτρέπεται νὰ παριστῶσι μίαν ἀκουστήν, ἀλλὰ μία ὁρατὴ δὲν πρέπει νὰ παριστᾷ δύο ἢ πλείονας ἀκουστάς.

Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον ἀπορεῖται διατὶ τῶν φαινομένων τούτων, ἅτινα ἀμφοτέρω εἶναι ἐξ ἴσου ἱστορικά, ἥτοι ἀμφοτέρω ἔχουσι τὴν

χῆς τοῦ ὀνόματος Ἑλλήν ἐπὶ τοῦ πεπολιτισμένου δὲν κατῴρθωσαν τότε, ἀλλὰ πολλῶν ὕστερον μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ τοῦτο δικαίως, ἐπεὶ πρῶτον τότε αἱ ἐπιμειξίαι ἐγένοντο καὶ κατὰ ποιὸν καὶ κατὰ ποσὸν πολὺ διάφοροι τῶν πρίν, καὶ ἐπειδὴ πρότερον μὲν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ κατεφρόνουν πάντας τοὺς ἀλλογλώσσους ὡς βαρβάρους, ἔπειτα δ' ὅμως ἐδουλώθησαν ὑπ' αὐτῶν τῶν τέως λεγομένων βαρβάρων καὶ εἶδον ὅτι ἀληθῶς ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀλλογλώσσων δὲν ἦτο πάντῃ βάρβαρος, καὶ ὅτι ἡ κυρία διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἦτο μάλιστα ἡ γλῶσσα· τότε ἄρα ἔλαβον ταύτης κατ' ἐξοχὴν συνείδησιν καὶ τότε διόρθωσαν τὴν παλαιότεραν πλημμελεῖ ἐκδοχὴν.

αίτιαν αὐτῶν ἐν τῇ ἀλλοιώσει μὲν τῶν φθόγγων τῆς γλώσσης, τῇ διατηρήσει δὲ τῆς παλαιᾶς ὀρθογραφίας, διατί, λέγω, τῶν φαινομένων τούτων, τὸ μὲν ἀνομολογεῖται καὶ γίνεται ἀποδεκτόν, τὸ δὲ οὐχί.

Ἐπειτα παρατηρῶ ὅτι ἐν πάσῃ ἀνεξαίρετως γλώσσῃ, ἐχούσῃ ἱστορικὴν, οὐχὶ φωνητικὴν ὀρθογραφίαν, ἀμφοτέρω τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἥτοι καὶ ἡ διὰ πολλῶν γραμμάτων παράστασις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου καὶ ἡ δι' ἐνὸς μόνου γράμματος δῆλωσις πλειόνων φθόγγων, εἶναι ἀρκούντως συνήθη. Γίνονται δὲ ταῦτα, ἐπειδὴ παγίως ἐν τινὶ χρόνῳ καταστάσῃ τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων, ἐπιγίνονται ἔπειτα φωνητικαὶ τῆς γλώσσης ἀλλοιώσεις, ὥστε τοῦτο μὲν πολλοὶ φθόγγοι πρότερον ἀπ' ἀλλήλων σαφῶς καὶ ἀσυγχύτως διαστελλόμενοι τοῦ χρόνου προϊόντος μεταβάλλονται καὶ συμπίπτουσιν ἐν τῇ προφορᾷ καὶ δὴ καὶ τὰ παριστῶντα τούτους ὁρατὰ σύμβολα σημαίνουν τοῦ λοιποῦ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀκουστὸν φθόγγον, λ. χ. ι, η, ει, οι, υ, ει καὶ ἰ, αἰ καὶ ε ἐν τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ, τοῦτο δ' εἰς καὶ ὁ αὐτὸς φθόγγος, πρότερον δι' ἐνὸς μόνου συμβόλου ὡς εἰκὸς σημαϊνόμενος, διάσχιζεται. ἔπειτα κατὰ λόγον τῶν παρακειμένων φθόγγων εἰς δύο ἢ καὶ πλείονας, καὶ πάντες οἱ διάφοροι οὗτοι φθόγγοι διὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν γράφονται καὶ τοῦ λοιποῦ δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου· πρβλ. σῖτος καὶ Σμύρνα, νησιᾶ, κῦρος, καλὸς καὶ τὸν καλόν, gaté, agneau κλπ. Καὶ ἔτι χειρόν. Τῶν νέων τούτων φθόγγων ἄλλους μὲν δύναται τις ὅπωςδῆποτε δι' ἄλλων τοῦ ἀλφαβήτου γραμμάτων. ἂν θέλῃ νὰ παραστήσῃ. ἄλλους δ' οὐχί. λ. χ. ἐννέα, νεός, ἐλαίᾱ, εἰς τὸν τόπον, τὸν καλόν, ἀγκάλη, ἀντί, εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἀμπέλι, νησιᾶ, φορεσιᾶ, μισὴ κτλ. Οὕτω τὰ ἄφωνα b, d, g, τὸ παχὺ sch, τὰ ὑγρά λι νι δὲν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν, εἰ μὴ διὰ τεχνητῶν μέσων καὶ τούτων λίαν ἀνακριδῶν, πρβλ. Ντουῦζε, Ντ' Ἀννούτσιο, Γκάμπλερ κτλ.

Πενία ἄρα μεγάλη καὶ πλοῦτος μάταιος καὶ περιττός εἶναι τὰ ἐλαττώματα τῆς ἱστορικῆς παρ' ἡμῖν ὀρθογραφίας, ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα εἶναι ἀναγκαιότατα καὶ ἀπαραίτητα προϊόντα πάσης ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, καὶ κατ' αὐτῶν μία μόνη ὑπάρχει θεραπεία, ἡ ἀποβολὴ σύμπαντος τοῦ συστήματος τῆς ἱστορικῆς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ τῆς φωνητικῆς. Καὶ ὅμως ἡ θεραπεία αὕτη, δυνάμεθα θαρρούντως

νά' εἴπωμεν, οὐδέποτε, ἐφ' ὅσον τὸ ἔθνος ἔχει συναισθήσιν τῆς ιστορίας καὶ φιλολογίας αὐτοῦ ἐφαρμόζεται. Τοῦτο φαίνεται παράδοξον, ἀλλ' ὁμως ἔχει λόγον ἰσχυρότατον, τόνδε, ὅτι ὅπως ἔχομεν πάντες οἱ ὁμόγλωσσοι ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν τοὺς ἀκουστοὺς φθόγγους συνημένους μετὰ τῆς σημασίας ἐκάστης γνωστῆς ἡμῖν λέξεως καὶ αἰσθανόμεθα καὶ νοοῦμεν ταῦτα ἀκουόμενα, ἀκριβῶς οὕτως ἔχομεν, ὅσοι γράφομεν, συνειδήσιν καὶ τῆς γραπτῆς καὶ ὁρατῆς εἰκόνος τῶν λέξεων συνημένης μετὰ τῆς σημασίας αὐτῶν (διὸ καὶ γράφομεν αὐτὰς ὀρθῶς, πολλάκις ἄνευ τινος προσοχῆς ἢ γνώσεως τοῦ ἐτύμου), καὶ ἕνεκα τῆς συνειδήσεως ταύτης καὶ τῆς ἐνιαίας σημασίας ἐκάστης λέξεως ἐπιθυμοῦμεν, ἵνα κατὰ τὸ ἐνὸν ἔχωμεν καὶ ἐνιαίαν γραπτὴν, ὁρατὴν εἰκόνα αὐτῆς, καὶ ὅταν ἔτι οἱ φθόγγοι αὐτῆς διὰ τὴν συμπλοκὴν αὐτῶν μετ' ἄλλων ἄλλοτε στοιχείων κατέστησαν ποικίλοι, ἀπαρεσκόμεθα δὲ σφόδρα καὶ δὲν νοοῦμεν εὐκόλως κατὰ τὴν ἀνέγνωσιν τὰς ὀρθογραφικῶς ἀλλοιωθείσας αὐτῶν· πρβλ. καίω, κάβμα, καφτός, πυρίκαφστος, ῥέω, ῥέβμα, ῥεφστός, ἐβωδία, ἐφσπλαγχνία, ἐφτυχία, ἐφχρηστος, ἐφψυχος, ἐβζωία, ἐβγένεια, ἐβγεως, ἐβλαβῆς ὅπως καὶ θεοβλαβῆς, ἐφφνημῶ, ἐφφορος ὅπως καὶ ἐφ-ορος, ἀφξάνω, ἀβγῆ κτλ. κτλ.

Πρόσθετος τούτοις ὅτι οἱ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν ταύτην παραγόμενοι σωροὶ συμφῶνων, φχ, φξ, φψ, φφ, φσπλ, φστ, κτλ. (ἐφχῆ, ἀφξάνω, ἐφφορος, ἐφσπλαγχνίζομαι, καφστός) φαίνονται ἡμῖν, καὶ πολὺ δικαίως, ἂν μὴ σφάλλωμαι, τερατώδεις. Τὴν τερατωδίαν ταύτην ἀπέφυγον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ καινοῦ τούτου δαιμονίου, ἐπειδὴ γράφοντες τὴν δημῶδη δὲν ἔρχονται εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ γράψωσι τὰς λέξεις ταύτας καὶ τὰς τούτων παραπλησίας. Ἀλλ' ἂν, ὅπως δίκαιον, ἀπαιτήσωμεν, ἵνα μία καὶ ἡ αὐτὴ ὀρθογραφία ἐπικρατῇ ἐν τῇ γραφῇ καὶ τῆς δημῶδους καὶ τῆς γραπτῆς, ἵνα μὴ διασπᾶται ἔτι μᾶλλον διὰ τοιούτων τεχνητῶν μέσων ἡ ἐνότης καὶ ἐξαλειφῇται ἡ ὑπάρχουσα ἐν αὐταῖς ὁμοιότης, τότε δυοῖν θάτερον ἀνάγκη, ἢ ν' ἀποβληθῇ τὸ καινὸν δαιμόνιον ἢ νὰ μεταβληθῇ καὶ τῶν ἀρχαίων λέξεων ἡ ὀρθογραφία.

Πρὸς τούτοις δῆλον ὅτι καὶ συγχύσεις λέξεων τινῶν θὰ προκύπτωσιν ἐκ τῆς νέας ὀρθογραφίας ταύτης· καὶ θὰ γίνεταί μὲν βεβιαίως ἐκαστοτε ἐκ τῶν συμφραζομένων δῆλον περὶ τίνος ἐκάστοτε πρόκειται,

ἀλλὰ πάντες ἀναντιλέκτως θά μοι ὁμολογήσωσιν, ὅτι γραφαὶ οἶον ἐβγενέτης, ἐββουλος, ἐβφορος ἢ ἐφορος δὲν θά ἦναι ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἄνευ κόπου σαφεῖς· καὶ ὁμως τοῦτο εἶναι, καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς πάσης ὀρθογραφίας καὶ παντός καλοῦ ὕφους. Καὶ τέλος, ἂν ἡ θεωρία αὕτη κατισχύσῃ, ἀνάγκη νὰ γράφηται καὶ ἀνάγνῃ, ἀναγγάζω, ἀγγάλῃ, ἀγγοσ κλπ. ὅπως καὶ ἀγγεῖον, καὶ Γαλλιστὶ *nous manjons, venjanse* ὅπως *joli, jamais, οὐχὶ mangeons, vengeance, enfant οὐχὶ enfant*, κτλ.

Καὶ ὁμως πάντα ταῦτα εἶναι περιττά, ἐπειδὴ κατ' ἀλήθειαν ἡ ἀποβαλλομένη αὕτη ἀρχὴ εἶναι ἐν πολλῇ χρήσει, ἀλλ' οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ καινοῦ δαιμονίου τούτου δὲν ἐξήτασαν τὸ πρᾶγμα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν οὐδ' ἠθέλησαν ἀκολουθῶς, ἥτοι αὐστηρῶς, λογικῶς σκεπτόμενοι νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἐπὶ πάντα τὰ δυνατά. Καὶ ὁμως τοῦτο εἶναι, κρίνω, ἀπαραίτητον ἐν πάσῃ καινοτομίᾳ, διότι τότε μόνον φαίνεται τὸ λογικόν, τὸ ἐπιστημονικόν ἢ τὸ ἀνακόλουθον καὶ ἐπιβλαβὲς αὐτῆς.

Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι πολλάκις δύο ἢ πλείονα σημεῖα ἢ γράμματα ἡνωμένα παριστῶσιν ἓνα μόνον φθόγγον ἢ προσδιορίζουσιν ἀκριβῶς τὴν προφορὰν ἐνός τινος τούτων, τοῦ πρώτου λ. χ. ἢ τοῦ β' ἢ τοῦ μεσαίου, ἂν εἶναι τρία, πρὸς δὲ καὶ ὅτι δύο ἢ τρία ὁμοῦ σημαίνουν ἓνα καὶ μόνον ἀπλοῦν φθόγγον· πρβλ. ου, αι, η, κα, κο, κου, γα, χα καὶ κε, κί, γε, γί, χε, χί, λι, νι, γκα, γκε, γγα, γγε, Γαλ. en, in, un, oi, eu, eau, gn, Γερμ. ich, ach, ng κτλ. Καὶ ὁμοίως εἶναι πασίγνωστον ὅτι ταῦτα οὐδεμίαν ποτὲ παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς σύγχυσιν, ἐπειδὴ πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ὅπου ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα γράφονται συνημμένα, παριστῶσιν ὠρισμένον τινά, αἰετὸν αὐτὸν φθόγγον, οὐχὶ ἄλλοτε ἄλλον. Καθ' ὃν ἄρα τρόπον τὸ σύμπλεγμα αι, ου, λι, νι, γγα, γκα, *eau, in, en, un, gn, ng*, κτλ. παριστῶσιν ἡνωμένα φωνῇν διάφορον τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σύγκεινται, ἥτοι τῶν κεχωρισμένων α καὶ ι, ο καὶ υ, γ καὶ η, κτλ., καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐν τῷ συμπλέγματι γκε, γκί, τὸ γ καὶ τὸ ε ἢ ἰ ἐπιβάλλουσι τὴν ὡς *ge gi* (ἥτοι ὡς οὐρανικοῦ) προφορὰν τοῦ κ, καὶ ἐν τῷ συμπλέγματι γκα γκο γκου τὸ γ καὶ τὸ κατόπιν τοῦ κ ἄδρὸν φωνῇν τὴν ὡς *ga, go, gu*, (ἥτοι ὡς ὑπερωικοῦ), οὕτω καὶ ἐν τοῖς συμπλέγμασι αὐτ- εὐτ- ἢ αὐγ- ευγ- κτλ. τὸ πρὸ τοῦ υ φων.

νῆεν καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἡχηρὸς ἢ ἄηχος φθόγγος ἐπιβάλλει πάντοτε τὴν ὡς αῖ εῖ ἢ αῖ, εῖ, προφορὰν αὐτῶν· καὶ ὅπως οὐδεὶς ἡμῶν λέγει τὸν τόπον, τὸν καλόν, τὸν πατέρα, ἀμπέλι, ἀντὶ μετὰ τοῦ τ, κ, π, ἀλλὰ μετὰ τοῦ d, g, b, οὐδ' ἀνάγ-κη, ἀναγ-καῖος, ἀναγ-κάζω μετὰ τοῦ κ ἀλλὰ μετὰ τοῦ g, οὐδὲ ἀγ-γεῖον, ἄγ-γελος, ἀγ-γέλλω κτλ. μετὰ τοῦ j, οὕτως οὐδεὶς φόβος μὴ τίς ποτε παραπλανηθεῖς ἐκφωνήσῃ πλημμελῶς τὸ αὐξάνω ἢ εὐσπλαγχνος ἢ αὐγὴ κτλ. καὶ δὴ οὐδεμία ἀνάγκη τῆς προταθείσης καινοτομίας καὶ ἀποβολῆς τῆς κρατούσης ἱστορικῆς ὀρθογραφίας.

Ἄλλ' ἵνα ἔτι μᾶλλον κατανοηθῇ ἡ ἀτοπία τῆς προτεινομένης γνώμης, ἀναγκαῖον νομίζω νὰ λεχθῶσιν ἔτι καὶ τάδε: Εἶναι πασίγνω-γνωστον λ. χ. ὅτι ἐν τῇ Γαλλικῇ γλώσσῃ τὸ eu ἐν τοῖς τύποις τοῦ ῥήματος avoir, j'eus, que j'eusse, j'ai eu ἔχει παντελῶς διάφορον προφορὰν τοῦ ἐν ταῖς ἄλλαις λέξεσιν eu, οἷον dieu, observateur, deux, seigneur κλπ. Καὶ ὁμοίως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ Ἀγγλικῇ γλώσσῃ τὰ φωνήεντα ἄλλην ἄλλοτε ἔχουσι προφορὰν· πρβλ. face ὡς fēce καὶ are ὡς ār, clerk ὡς clārk (= γραφεὺς) καὶ emotion ὡς imotion, night ὡς nait (= νύξ) καὶ mirror ὡς mir-ror (= κάτοπτρον) κτλ. Καὶ ὁμῶς ἡ ἱστορικὴ ὀρθογραφία τῶν λέξεων μένει ἔμπεδος, εἰ καὶ μηδὲν τῶν παρακειμένων γραμμάτων ὁδηγεῖ ἐπὶ τὴν ὀρθὴν ἐκφώνησιν τούτων, ὅπως ἐν τοῖς ἡμετέροις αὐ εὐ πάντοτε γίνεται. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ ἱστορία τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι πολὺ βραχυτέρα τῆς ἡμετέρας.

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει καὶ τοῦτο ὅτι οὐδὲ τὴν ἀρετὴν τῆς πρωτοτυπίας τοῦλάχιστον ἔχει ἡ γνώμη αὕτη, ἐπεὶδὴ καὶ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἀνεφάνη, ὅθεν καὶ τὸ γνωστὸν δίστιχον

τὸ τάφτα γράφεται μὲ φεῖ καὶ ὁ σταθρὸς μὲ βῆτα,
καὶ τὸ ἐναξμενίζομαι μὲ ἔνα ζεδγάρι ~~ζῆτα~~.

Ἄλλὰ καὶ ἡ καινοτομία αὕτη, ὅπως καὶ τοσαῦται ἄλλαι, ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ ἔθνους, τοῦ πιστῶς ἐμμένοντος τοῖς καθεστώσι, διὸ καὶ περιέπεσεν εἰς λήθην, ἧς ἦτο ἀξία· ἦν ἄρα περιττὸν νὰ ἐπαναληφθῇ πάλιν καὶ ὡς νέα τις παρατεθῇ ἡμῖν. Ἄλλ' ἴσως οἱ νέοι εἰσηγηταὶ αὐτῆς φρονοῦντες μέγα ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἔχουσι πεποιθῆσιν μεγάλην ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ φρονοῦσιν ὅτι τὸ μέγα κύρος καὶ ὄνομα αὐτῶν θὰ ἐπιβάλῃ αὐτὴν νῦν. Ἴσως.

‘Αλλ’ ἐφ’ ὅσον τοῦτο δὲν κατορθωθῇ, θὰ ἐπιτραπῇ ἡμῖν τοῖς πολλοῖς νὰ μὴ ἀσπαζώμεθα μὴδὲ μεταχειρίζώμεθα αὐτὴν φρονούντες ὅτι, ἂν ποτε ᾔθελε παρ’ ἡμῖν κριθῇ ἀναγκαῖον νὰ ἀποβληθῇ μὲν ἡ ιστορική ὀρθογραφία, εἰσαχθῇ δὲ ἡ κατὰ τὴν νεωτέραν ἡμῶν προφοράν, (πρᾶγμα περὶ οὗ ἐπιτραπήτω μοι ν’ ἀμφιβάλλω, ἂν θὰ εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν), ἀναγκαίως ἔχει ἵνα τοῦτο γένηται οὐχὶ ἀνακολούθως καὶ τμηματικῶς, ἀλλὰ συστηματικῶς καὶ κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν, ἵνα τοῦλάχιστον τὰ ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης ὠφελήματα ἀντιστηκώσωσιν ὅπωςδήποτε τὰς μελλούσας νὰ προκύψωσι βλάβας, οὐχὶ δ’ ἡμιτελῶς ὅπως προτείνουσί τινες, ὅτε τὰ μὲν δύσκολα τῆς παραδόσεως οὐδαμῶς αἴρονται, καὶ δύο συγχρόνως καὶ ἀλλήλοις ἐναντία συστήματα, τὸ τῆς ιστορικῆς καὶ τὸ τῆς φωνητικῆς ὀρθογραφίας, συμφύρονται οὐδενὶ ζῦν νῶ.

Γ. Ν. Χ.

Περὶ τῆς προφορᾶς καὶ ἐκπτώσεως τοῦ γ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ.

Πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν λόγος περὶ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ γ καὶ τῆς ἐντεῦθεν συναγομένης τοιαύτης ἢ τοιαύτης προφορᾶς αὐτοῦ, (πρβλ. Blass, *Aussprache* 2 91, Παππαδημητρακοπούλου, Βασάνω σελ. 583, G. Meyer, *Ἑλλην. Γραμμ.* 3 294, Dieterich, *Untersuchungen* 87). ‘Αλλ’ ἐάν, ὅπως εἶναι δίκαιον, παραλίπωμεν τὰ βάρβαρα στρατηγίας, υἱαίνομεν, υἱαίνεις, ἀνοίτει, ἀνεεῖνωσκον κττ., τότε παρατηρεῖται τὸ παράδοξον ὅτι τὸ γ φαίνεται μὲν ἔκτοτε φωνητικῶς ἐκπεσόν πρό τοῦ α, ο καὶ τοῦτο ἐν τισι μόνον λέξεσιν, ἤτοι ὀλίος, ὠλιώρησε, Φιάλεια, Φιαλέες, λέοι, ἀγήνοχα, ἰών ἀντὶ ὀλίγος ὠλιγώρησε, Φιγάλεια, Φιγαλέες, ἀγήνοχα κτλ., σφίζεται δ’ ἀληθῶς μέχρι σήμερον καὶ ἐκφωνεῖται πάντοτε κανονικῶς πρό τοῦ α, ο, οὐ ἐν τῇ κοινῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ. Ἀπορεῖται ἄρα καὶ πάνυ δικαίως, πῶς ἡδύνατο τὸ πάλαι φωνητικῶς ἀπολωλὸς νὰ σφίζεται σήμερον καὶ τοῦτο ἐν καθολικῇ χρήσει. Διὰ ταῦτα φρονῶ, ὅτι τὸ γ δὲν παρελείφθη ἐκ τῶν λέξεων τούτων διὰ πνευματώδη ἢ οἰανδήποτε ἄλλην προφοράν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγήνοχα ἐγένετο κατ’ ἀνομοίωσιν (πρβλ. φρατρία καὶ φατρία, δρυφρακτος καὶ δρυφακτος, μάραθρον καὶ μάραθρον, καμωμένος καὶ καωμένος κλπ.), τὸ δὲ ὀλίον (καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα ὀλιοστός, ὀλιωρῶ) ἐνιαχῶς, οὐχὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ πάλαι, κατ’ ἀναλογίαν τῶν συγγενῶν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν μείων καὶ πλείων, καὶ τὸ Βοιωτικὸν ἰών, ὃ καὶ διὰ τὴν δασείαν φαίνεται κανονισθὲν κατὰ τὸ ἡμεῖς, ὑμεῖς, κατ’ ἀναλογίαν τοῦ τριού ἀντὶ τυ, τὸ δὲ Φιάλεια κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ φιάλη. Καὶ τέλος τὸ Κρητικὸν ΛΕΟΙ ἀλλότριον παντάπασιν τοῦ λέγω ὃν καὶ τῷ ῥήματι λῆω = βούλομαι ἀνήκον (πρβλ. Solmsen ἐν *Periodicw Kuhn* τόμ. ΔΒ’ 515) οὐδὲν ἀπώλεσε γ καὶ πλημμελῶς ἐν τοῖς ἀποβαλοῦσι τοῦτο παραδείγμασιν.

Γ. Ν. Χ.

0 0 1 0 2 8 6 6 9 8
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠ. ΚΡΗΤΗΣ

